

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií, Katedra ruských a východoevropských studií

Bakalářská práce

2014

Lenka Havelková

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií, Katedra ruských a východoevropských studií

Lenka Havelková

**Mediální obraz procesu s protektorátní
vládou**

Bakalářská práce

Praha 2014

Autor práce: **Lenka Havelková**

Vedoucí práce: **PhDr. Petr Šafařík**

Rok obhajoby: **2014**

Bibliografický záznam

Havelková, Lenka. *Mediální obraz procesu s protektorátní vládou*. Praha, 2014. 45 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra ruských a východoevropských studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Petr Šafařík.

Abstrakt

Tento text se věnuje tématu mediální prezentace procesu s protektorátní vládou. Na příkladu tohoto procesu se pokouším přiblížit, jakým způsobem byl tento historický proces vykreslen na stránkách dobových periodik Rudé právo, Lidová demokracie a Svobodné noviny. Na pozadí této analýzy dobového tisku se také pokouším o vyobrazení charakteru poválečné doby, která se vyznačovala přelomovými změnami v československé společnosti a státu. Z toho důvodu se v tomto textu zabírám otázkou dopadu války na plány exilové vlády v Londýně na rekonstrukci poválečného Československa. V této souvislosti přibližuji pozadí vzniku retribuce, a to jak z hlediska postoje spojeneckých velmocí, tak i z hlediska přístupu československé politické reprezentace. Vzhledem ke skutečnosti, že samotná retribuce byla určitým prostředkem k tomu, aby se poválečná společnost vyrovnala se svou minulostí a započala novou etapu své existence, zabírám se v tomto textu také přiblížením politického pozadí procesu s protektorátní vládou. Zejména se v tomto případě zaměřuji na pokusy o ovlivňování tohoto procesu a diskuze, které se vedly ohledně viny a otázky potrestání obžalovaných. Se zájmy tehdejší politické scény souvisela také otázka médií, která se hojně věnovala podávání informací o průběhu tohoto procesu. V tomto textu se proto snažím také o přiblížení změn, kterými prošel tisk a mediální sféra obecně v prvních poválečných letech.

Abstract

This thesis is focused on medial presentation of the trial with the protectorate government. On the case of this process I try to show how this historical trial was depicted on the pages of the periodical press Rudé právo, Lidová demokracie and Svobodné noviny. On the background of this analysis of the historical press I intend to picture the character of the afterwar years which had been characterized by groundbreaking changes within the czech society and the state. From this reason I pay attention to the question of the impact of the war on the exil london government's plans for the reconstruction of the postwar Czechoslovakia. Regarding the connection with all the postwar changes I try to picture the background of the origin of the retribution, both from the czech and foreign point of view. In consideration of the fact, that the retribution itself was a kind of means of coping with the past and starting a new period of existence, I also try do depict the political background of the trial with the protectorate government. Particularly I focus on the attempts to influence this trial and discussions, that had been circulating regarding the guilt and punishment of the defendants. The interests of the political representation were related to the media, which kept providing lots of information about the trial. Therefore I also try to picture all main changes, which affected the postwar media and press particularly.

Klíčová slova

Protektorát, vláda, proces, retribuční, tisk, analýza

Keywords

Protectorate, government, trial, retribution, press, analysis

Rozsah práce: 85287

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 27. 12. 2013

Lenka Havelková

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkovala PhDr. Petru Šafaříkovi za vedení při psaní mé bakalářské práce a za cenné rady a připomínky.

Projekt bakalářské práce

Jméno:

Lenka Havelková

Email:

Cassy3@seznam.cz

Semestr:

zimní

Akademický rok:

2013/2014

Název práce:

Mediální obraz procesu s protektorátní vládou

Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok):

zimní semestr, 2014

Vedoucí bakalářského semináře:

Doc. PhDr. Jiří Vykoukal, CSc.

Vedoucí práce:

PhDr. Petr Šafařík

Zdůvodnění výběru tématu práce:

Téma jsem si zvolila s ohledem na skutečnost, že mě zajímá způsob, jakým se média vypořádala s historickým a bezprecedentním soudním procesem, jakým jistě právě proces s protektorátní vládou byl. Zároveň mě toto téma oslovilo také z tohoto důvodu, že se jednalo o první poválečná léta, která byla charakteristická stále ještě určitou svobodou projevu, což může poskytnout zajímavý příklad různých pohledů na tento historický proces.

Předpokládaný cíl:

Cílem této práce je přiblížit způsob, jakým byl dobovými periodiky (Rudé právo, Lidová demokracie a Svobodné noviny) vykreslen proces s protektorátní vládou. Prostřednictvím zvoleného tématu se pokouším zachytit různé přístupy a úhly pohledu na osoby obžalovaných a také na samotný proces obecně. Zároveň se v této práci snažím přiblížit období hlubokých společenských změn v poválečném Československu.

Základní charakteristika tématu:

V době po skončení druhé světové války začala prakticky okamžitě probíhat rekonstrukce československého státu. V souvislosti se snahou o započetí nové etapy v rozvoji československého státu a společnosti bylo přistoupeno k retribuci, pomocí které se měl národ vyrovnat se stoupenci nacistického režimu, čímž mělo dojít k národní očistě od těchto provinilců. Případ bývalé protektorátní vlády byl z tohoto hlediska klíčový. Nový poválečný režim se prostřednictvím uznání viny bývalých protektorátních ministrů snažil formálně odsoudit bývalý nacistický režim, distancovat se od něj a začít budovat nový stát. V této souvislosti sehrál poměrně zajímavou roli tehdejší tisk, který měl poskytovat informace o průběhu procesu s bývalými protektorátními ministry. V době tohoto procesu existovala stále ještě určitá svoboda projevu. Je zajímavé sledovat, jak se vybrané deníky stavěly vůči tomuto procesu.

Předpokládaná struktura práce:

V první části mého textu se snažím přiblížit charakter poválečné doby, která se vyznačovala snahou o hluboké změny ve společnosti. V návaznosti na toto téma se v samostatných podkapitolách věnuji také myšlenkám samotné retribuce a kromě informací o pozadí jejího vzniku se pokouším blíže informovat o

retribučních dekretů a Národním soudu. Ve druhé části textu se věnuji přímo osobám obžalovaných a nabízím informace o jejich životních osudech, které je dovedly až do funkcí v protektorátní vládě. Následná třetí část textu se zaměřuje na vládní postoj k procesu, vině obžalovaných a mediální prezentaci procesu. Ve čtvrté části textu se zabývám změnami, kterým čelil poválečný tisk. Snažím se zde také přiblížit určité meze svobody projevu v prvních poválečných letech. Pátá část textu se věnuje některým teoretickým a metodologickým východiskům analýzy vybraných deníků, která následuje v šesté a poslední části textu.

Základní literatura:

BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. Dějiny českých médií: od počátku do současnosti. (Praha: Grada, 2011), 439 s.

BORÁK, Mečislav. Spravedlnost podle dekretu: retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948). (Ostrava: Tilia, 1998), 450 s.

DRÁPALA, Milan, Luděk FORMAN, Helena KOŽELUHOVÁ, Jan KOLÁR, Pavel TIGRID, Bohdan CHUDOBA, Ladislav JEHLIČKA, Miloslav SKÁCEL a Bohuslav BROUK. Na ztracené vartě Západu : antologie české nesocialistické publicistiky z let 1945-1948 : Koželuhová, Skácel, Forman, Tigrid, Kolár, Chudoba, Brouk, Jehlička. Vyd. 1. Praha: Prostor, 2000, 682 p. Edice Obzor, sv. 31. ISBN 80-726-0046-X.

FROMMER, Benjamin. Národní očista: retribuce v poválečném Československu. (Praha: Academia, 2010), 504 s.

KUKLÍK, Jan. Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945. (Praha: Linde Praha, 2002), 511 s.

PERNES, Jiří. Kontinuita a diskontinuita ve vývoji třetí republiky . In: KOKOŠKOVÁ, Zdeňka, Jiří KOCIAN a Stanislav KOKOŠKA. Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody : sborník z konference k 60. výročí konce druhé světové války . (Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005), s. 139-144.

SCHELLE, Karel. Dějiny české veřejné správy. (Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009), 314 s.

TOMÁŠEK, Dušan a Karel KAPLAN. O cenzuře v Československu v letech 1945-1956: studie. (Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994), 183 s.

TOMÁŠEK, Dušan a Robert KVAČEK. Obžalována je vláda. (Praha: Themis, 1999), 236 s.

TRAMPOTA, Tomáš a Martina VOJTĚCHOVSKÁ. Metody výzkumu médií. (Praha: Portál, 2010). 296 s.

Podpis studenta a datum: Lenka Havelková 27. 12. 2012

Schváleno

Datum

Podpis

Vedoucí bakalářského semináře

Garant oboru

Obsah

ÚVOD	3
1. PROMĚNY POVÁLEČNÉ ČESKOSLOVENSKÉHO STÁTU	6
1. 1. <i>Pozadí vzniku retribuce</i>	8
1. 2. <i>Košický vládní program</i>	10
1. 3. <i>Velký retribuční dekret</i>	11
1. 4. <i>Malý retribuční dekret</i>	12
1. 5. <i>Národní soud</i>	13
2. OBŽALOVANÍ	14
2. 1. <i>Jaroslav Krejčí</i>	14
2. 2. <i>Jindřich Kamenický</i>	15
2. 3. <i>Richard Bienert</i>	16
2. 4. <i>Josef Kalfus</i>	17
2. 5. <i>Adolf Hrubý</i>	18
3. POLITICKÉ POZADÍ PROCESU A ROZSUDKU	20
3. 1. <i>Snahy o ovlivňování procesu</i>	20
3. 2. <i>Veřejné mínění versus vládní zájmy</i>	21
3. 3. <i>Postoj vlády k rozsudku Národního soudu</i>	23
4. POVÁLEČNÁ OBNOVA MÉDIÍ	24
4. 1. <i>Očista a restrukturalizace tisku</i>	24
4. 2. <i>Cenzura a komunistické tisku po roce 1945</i>	28
5. K TEORETICKÝM A METODOLOGICKÝM VÝCHODISKŮM ANALÝZY	30
5. 1. <i>Problematika novinářské objektivy</i>	31
6. OBRAZ PROCESU S PROTEKTORÁTNÍ VLÁDOU VE VYBRANÝCH DENÍCÍCH	32
6. 1. <i>Rudé právo</i>	32
6. 1. 1. <i>Obraz procesu – květen až srpen</i>	32
6. 2. <i>Svobodné noviny</i>	35
6. 2. 1. <i>Obraz procesu – květen až srpen</i>	35
6. 3. <i>Lidová demokracie</i>	38
6. 3. 1. <i>Obraz procesu – květen až srpen</i>	38
ZÁVĚR	41

SUMMARY.....	42
POUŽITÁ LITERATURA.....	43

Úvod

Hlavním cílem této práce je představit mediální obraz retribuice ve vybraných denících třetí republiky. Pro posouzení způsobu mediální prezentace retribučních procesů jsem si zvolila konkrétní případ protektorátní vlády. Členové této vlády působili v různých vládních funkcích po celé období protektorátu. Ministři Adolf Hrubý, Josef Kalfus, Jindřich Kamenický, Richard Bienert a předseda vlády Jaroslav Krejčí stanuli po válce před Národním soudem, a v době od 29. dubna 1946 do 2. července 1946 probíhal proces, během kterého měla být posouzena míra jejich provinění proti republice a národu. Jednalo se o historický proces, který v dějinách Československa neměl obdoby.

Prostřednictvím této práce se snažím přiblížit dobu poválečného Československa a změny, ke kterým docházelo v prvních poválečných letech.

K posouzení mediálního obrazu procesu s protektorátní vládou poslouží původní deníky Rudé právo, Lidová demokracie a Svobodné noviny. Tato periodika byla vybrána tak, aby jeden deník zastupoval komunistický tisk, druhý deník stranický nekomunistický tisk a v posledním případě deník reprezentující nestranický tisk. Ve vyjmenovaných denících budou zkoumány články popisující průběh procesu a reakce na výsledek procesu. Hlavním cílem je nalézt rozdíly ve způsobu prezentace obžalovaných osob, v rozsahu a charakteru uveřejněných informací. V této práci bude využit vybraný tisk z období 1. května 1946 až 31. srpna 1946.

Tato práce se dělí na šest kapitol. První část textu se zabývá revolučními změnami, které začaly probíhat v poválečné československé společnosti a státu. Součástí této kapitoly je také přiblížení vzniku a vývoje retribučního práva. V samostatných podkapitolách je zde představen vznik nejen tzv. Velkého retribučního dekretu a Malého retribučního dekretu, ale také instituce Národního soudu. Ve druhé kapitole se snažím stručně přiblížit životní osudy členů protektorátní vlády Jaroslava Krejčího, Adolfa Hrubého, Richarda Bienerta, Josefa Kalfuse a Jindřicha Kamenického. Třetí kapitola se věnuje tématu politického pozadí procesu s protektorátní vládou. Pokouším se zde vykreslit politické zájmy na tomto procesu a také pokusy o jeho ovlivňování představiteli politických stran. Ve čtvrté kapitole jsou představeny změny v oblasti poválečných médií. Kapitola se dělí na dvě části, v první je vysvětlen způsob očisty médií a jejich restrukturalizace po roce 1945 a ve druhé části je přiblížen vývoj cenzury

a postoj komunistů k cenzurní praxi v poválečném období třetí republiky. Pátá kapitola se zaobírá otázkou různých přístupů k možnosti dosažení objektivitu v médiích a také představením různých žánrů využívaných v tisku. Poslední šestá kapitola nabízí informace o tom, jakým způsobem byl vykreslen proces s protektorátní vládou ve vybraném tisku.

Sekundární literatura byla vybrána s ohledem na všechny kapitoly práce. V první řadě bude využita literatura týkající se historie retribuční, což zahrnuje publikaci „Národní očista. Retribuce v Československu“ od autora B. Frommera. Zaměřuje se na retribuční jako na proces vyjednávání různých aktérů a politických stran. Čtenáři také naskýtá srovnání s retribuční probíhající v zahraničí. Výhodou knihy je také fakt, že staví retribuční do širších souvislostí a nejedná se tedy pouze o faktografický popis událostí.

Knihy „Dějiny českých médií“ od skupiny autorů P. Bednařík, J. Jiráček a B. Köpplová přibližuje zkoumané období let 1945-1948 z hlediska strukturálních změn ve sféře tištěných médií. V této literatuře je sice zmapován vývoj médií jako celku, nicméně z hlediska tématu mojí práce jsou relevantní zejména kapitoly týkající se nejen poválečných změn, ale také vyrovnání se s kolaborací z řad různých periodik.

Knihy „Dva retribuční procesy. Komentované dokumenty“ představuje soubor zápisů z různých jednání vládních a politických představitelů. Tato publikace naskýtá pohled na vnitřní vyjednávání politických představitelů ohledně vybraných retribučních kauz, a proto nabízí dobrou představu o tom, jak se členové politické reprezentace pokoušeli ovlivňovat průběh procesu s protektorátní vládou.

Titul „Obžalována je vláda“ (autoři Dušan Tomášek a Robert Kvaček) naskýtá pohled nejen na samotný proces, ale také na činnost obžalovaných ministrů, za kterou byli později viněni. Ve své práci jsem využila tuto publikaci k představení osob a životního osudu obžalovaných členů vlády a také k přiblížení politických jednání o potrestání obžalovaných. Jedná se o poměrně objektivní zpracování činnosti protektorátní vlády, navíc tato publikace přibližuje také dobovou atmosféru, ve které protektorátní ministři působili.

Také kniha „Proces s protektorátní vládou“ (autorka Eva Janečková) se zabývá rozborem procesu. Pro mou práci je výtěžná zejména otázka právního základu procesu, kterou autorka poměrně srozumitelně vysvětluje. Autorka značně čerpala informace ze starších publikací, zejména z Kvačkovy a Tomáškovy.

Velkou část knihy nesoucí název „O cenzuře v Československu v letech 1945-1956“ (autoři Karel Kaplan a Dušan Tomášek) tvoří přepis dokumentů z vládních jednání o

zřízení cenzury. Tato kniha ve vztahu k medializaci vybraného procesu poskytuje obraz toho, nakolik byl obsah zkoumaných periodik ovládán vládními zájmy.

V otázce procesu s protektorátní vládou využívám také některé části knihy „Rudolf Beran a jeho doba. Vzestup a pád agrární strany“, jejíž autorem je Jaroslav Rokoský. Kniha nabízí dílčí informace o událostech souvisejících s retribucí a procesem s protektorátními ministry. Při využívání tohoto titulu je ovšem třeba mít na paměti, že autor čelil kritice za příliš subjektivní hodnocení role agrární strany v období druhé republiky a za určité idealizování agrárníků a R. Berana v souvislosti s jejich úlohou při vzestupu nedemokratického režimu po roce 1938 a následným zákazem obnovy této politické strany.¹ Retribuce vyplývala z přelomových změn v poválečném období. Toto téma zpracovává sborník „Československo na rozhraní dvou epoch“, jehož součástí je také text Jiřího Pernese „Kontinuita a diskontinuita ve vývoji třetí republiky“. Tento text vyobrazuje základy, z nichž vzešly poválečné přelomové změny, k nimž můžeme řadit i retribuci.

Poválečné změny v rovině právního vývoje zpracovává také další využitý titul „Dějiny české veřejné správy“ od autora K. Schelleho. Tématu mé práce se tato publikace dotýká především v oblasti postupného utváření právních předpokladů pro poválečné změny v československém státě a společnosti. Zmapován je zde vývoj snahy exilových vládních představitelů v Londýně i po válce v ČSR o vytvoření nové správní struktury ČSR, která se měla vypořádat s odplatou vůči kolaborantům.

¹ ANEV Petr. Nespravedlivě pošlapaná demokratická veličina? In: *Soudobé dějiny* [online]. (Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012).

1. Proměny poválečného státu

Druhá světová válka představovala zlomový okamžik v dalším vývoji českého státu a společnosti. Zkušenost válečných útrap způsobila změny v kolektivní mentalitě, hodnotovém i právním systému obyvatel evropského kontinentu.²

Nadcházející změny však nebyly zprvu tolik zřejmé. Představitelé české vlády usilovali již v době svého londýnského exilu o kontinuitu s předmnichovským českým státem. S kontinuitou československého státu plně počítala i vznikající domácí rezistence v protektorátě.³

Napadení Polska Německem přineslo v situaci zahraniční odbojové reprezentace zásadní zlom. Vypuknutí války znamenalo pro exilovou vládu v Londýně paradoxně zlepšení možností pro vyjednávání o svém uznání západními velmocemi. Případná porážka Německa totiž nemusela automaticky znamenat obnovení samostatného československého státu v předmnichovské podobě.⁴ V tomto ohledu byly podniknuty příslušné kroky relativně brzy po vypuknutí války: „*Prvním orgánem, který demonstroval existenci české státnosti, byl Československý národní výbor, jenž byl vytvořen 17. října 1939 v Paříži*“.⁵ Po porážce Francie se tento výbor usadil v Londýně. Následně bylo rozhodnuto o vytvoření dalších orgánů, které měly usnadnit reprezentaci ČSR v zahraničí. Byl vytvořen celý systém orgánů, který vešel do historie jako prozatímní státní zřízení, tvořené prezidentem republiky, vládou a státní radou.⁶ Protože v exilu neexistoval žádný řádně zvolený parlament, jenž by mohl vydávat příslušnou legislativu, získal prezident republiky pravomoc vydávat právní normy formou dekretů.

Představitelé exilové vlády v Londýně činili rozhodnutí, která „*byla více či méně v rozporu s myšlenkou právní a politické kontinuity státu, kterou tak zdůrazňovali, a měly naopak charakter aktů revolučních, nezávislých na existenci jakýchkoli právních norem republiky předmnichovské*“.⁷

² PEŠEK, Jiří - TŮMA, Oldřich, Právní normy let 1938-1948, týkající se Němců v Československu a ostatní Evropě. *Soudobé dějiny*, č. 03-04/2012 (Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2006), s. 446

³ KUKLÍK, Jan, *Vznik Československého národního výboru a prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci v letech 1939-1940* (Praha: Karolinum, 1996), s.18

⁴ Tamtéž.

⁵ SCHELLE, Karel, *Dějiny české veřejné správy* (Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009), s. 163

⁶ Tamtéž.

⁷ PERNES, Jiří, *Kontinuita a diskontinuita ve vývoji třetí republiky*. In: KOKOŠKOVÁ, Zdeňka, KOCIAN Jiří a KOKOŠKA Stanislav, *Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody: sborník z konference k 60. výročí konce druhé světové války* (Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005), s. 140.

Otázka kontinuity s předválečným Československem byla v politické rovině zásadní také po válce. Deklarovaná kontinuita s předmnichovským státem měla dodat legitimitu představitelům politických stran sdružených po r. 1945 v Národní frontě.⁸ Ve skutečnosti bylo Československo z let 1945–1948 státem záměrně a vědomě budovaným na jiných základech, než na jakých spočívala Československá republika let 1918–1938.⁹ Roku 1945 začal vznikat v podstatě nový stát. Poválečná republika neměla s republikou předmnichovskou společné ani státní hranice, ani národnostní či sociální složení obyvatel, byl v ní zaváděn úplně jiný politický systém a budován zcela odlišný hospodářský pořádek.¹⁰

Změny probíhaly také v oblasti veřejného života. V rozporu s prvorepublikovou praxí a tradicí bylo rovněž úsilí o dosažení národní jednoty, což se projevovalo snahou o vytvoření jednotných organizací odborových, mládežnických, studentských, kulturních apod.¹¹

Diskontinuita v budování státu se začala projevovat mimo jiné také v novém pojmání justice (politické procesy s představiteli pravicových sil či politické ovlivňování procesu s protektorátní vládou) a v dalších oblastech.¹² Vůči všem těmto změnám existoval všeobecný konsensus. Historik J. Pernes se domnívá, že jedním z důvodů masové podpory společnosti vůči všem změnám bylo jednak trauma způsobené válečnými událostmi, jednak také tragickými zkušenostmi velké hospodářské krize 30. let a Mnichova.¹³

Změny iniciované novou politickou reprezentací měly jediný cíl. Svým konáním chtěla nová, z velké části levicově orientovaná politická reprezentace zabránit tomu, aby se podobné tragické události někdy v budoucnu opakovaly.¹⁴ Tento postoj byl platný v celoevropském měřítku. Evropské mocnosti se poučily a chtěly svým konáním zabránit Německu v opakování své agresivní politiky.

Postoj veřejnosti byl hlubokým změnám značně nakloněn. Je třeba také zdůraznit, že poválečná evropská společnost byla náchylná k nejrůznějším sociálním experimentům, z čehož pramenilo nebezpečí související s tím, že cit této společnosti pro dodržování

⁸ PERNES, Jiří. *Kontinuita a diskontinuita ve vývoji třetí republiky*, s. 140.

⁹ Tamtéž.

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ Tamtéž. s. 142.

¹² Tamtéž. s. 143.

¹³ Tamtéž.

¹⁴ Tamtéž.

právních norem byl otupělý nacistickou okupací i pustnutím právního vědomí po roce 1945.¹⁵

Otázka demokracie v obnoveném Československu byla také spojena se zkušeností Mnichova. Již v době exilu si prezident Beneš utvořil představu o obnoveném československém státu, ve které měl být liberalismus západních demokracií vystřídán novým, vyšším typem socializující demokracie.¹⁶ V české společnosti zavládla v důsledku šoku z mnichovského diktátu politická dezorientace, rozvrat dosavadních duchovních jistot a hodnot, pocit státního, národního, hospodářského, sociálního a mravního selhání liberální demokracie.¹⁷ Toto zklamání ze selhání demokracie mělo závažný dopad na politický systém poválečného státu. Československo bylo obnoveno jako parlamentní demokracie, avšak lze ji označit jako omezenou parlamentní demokracii.¹⁸

Došlo k některým omezením, která bránila politickým svobodám. Jednak byla omezena politická soutěž, když některým stranám z první republiky nebylo povoleno, aby se obnovily, jednak tato soutěž byla značně reglementována, neboť se měla odehrávat pouze v rámci tzv. Národní fronty.¹⁹ Došlo přitom ke značnému omezení politické agendy, zejména nesměla být kritizována sama instituce Národní fronty a také zahraniční orientace na Sovětský svaz.²⁰

1. 1. Pozadí vzniku retribuice

Události šesti válečných let vzbudily u obyvatelstva nenávist vůči všemu německému a osobám kolaborujícím s okupanty. Ke konci války se ještě stupňovalo násilí proti civilnímu obyvatelstvu. Druhá světová válka byla charakteristická snahou o vyhlazování celých národnostních etnik, a proto měla otázka potrestání zodpovědných

¹⁵ PERNES, Jiří. Kontinuita a diskontinuita ve vývoji třetí republiky. s. 144.

¹⁶ KUKLÍK, Jan. Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945, s. 110.

¹⁷ RATAJ, Jan. O autoritativní národní stát: ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938-1939. s. 14.

¹⁸ ZNOJ, Milan, Politický systém třetí republiky a ideová úskalí jeho interpretace. In: KOKOŠKOVÁ, Zdeňka, KOCIAN Jiří a KOKOŠKA Stanislav, Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody: sborník z konference k 60. výročí konce druhé světové války (Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005), s. 175.

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ Tamtéž.

osob také pro vládu zcela zásadní povahu.²¹ Specifikem válečné a bezprostředně poválečné situace bylo spojenecké akceptování principu kolektivní viny.²² Retribuce měla v celoevropském měřítku plnit funkci nástroje, pomocí kterého se národy měly vyrovnávat se svou minulostí. Současně se také mělo dosáhnout odstranění bývalých stoupenců nacistického režimu z důležitých pozicí a úřadů. Retribuce měla ve svém důsledku usnadnit proces obnovy československé společnosti a státu.

Otázka retribuce byla předmětem zájmu české vlády v londýnském exilu již dlouho před koncem války. B. Frommer ve své knize uvádí, že „*exilový předáci považovali retribuci za základní záruku obnovy poválečných poměrů, jelikož, stejně jako jejich významní i méně významní spojenci, věřili, že nepotrestání německého císaře a jeho stoupců po 1. světové válce vedlo přímo k nástupu Hitlera a vypuknutí 2. světové války*“.²³

Je nezbytné však také zdůraznit podíl zahraničních mocností na tvorbě retribučních právních norem: „*Jako osvoboditelé nebo okupační mocnosti měly vůdčí velmoci protihitlerovské koalice závažné slovo, když šlo o to, co se má konkrétně v daných podmínkách rozumět pod pojmem překonávání fašismu a nacismu*“.²⁴ Lokální politické síly měly možnost zasahovat do retribuční politiky jen do určité míry. Pokud došlo k tomu, že národní zájmy začaly křížit vlastní záměry protihitlerovské koalice, jednali Spojenci bez váhání tak, aby uvedli pokusy nových politických sil o politickou očistu do příslušných mezí, nebo je přinejmenším přinutili k větší mírnosti.²⁵ Shodný postoj českých exilových představitelů a válečných velmocí vůči kolaborujícím osobám byl vyjádřen již v lednu 1942 podpisem tzv. Svatojakubské deklaraci. Tento dokument vyhlášoval, že potrestání budou všechny odpovědné osoby bez ohledu na národnost. Potrestání měli být také příslušníci vlastního národa, kteří se dopustili kolaborace s nacistickým režimem.

V průběhu jednání o podobě retribuce se začaly objevovat různé návrhy na rozsah a výši trestů. Nejradiálnější postoj během diskuzí o podobě retribučního zákona zastávali komunisté. Ti požadovali, aby zákon postihoval co nejširší okruh osob, které

²¹ BORÁK, Mečislav, Spravedlnost podle dekretu: retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948) (Ostrava: Tilia, 1998), s. 21.

²² PEŠEK, Jiří - TŮMA, Oldřich. Právní normy let 1938-1948, týkající se Němců v Československu a ostatní Evropě. s. 449.

²³ FROMMER, Benjamin. Národní očista: retribuce v poválečném Československu. s. 101.

²⁴ PEŠEK, Jiří - TŮMA, Oldřich. Právní normy let 1938-1948, týkající se Němců v Československu a ostatní Evropě. s. 445.

²⁵ PEŠEK, Jiří - TŮMA, Oldřich. Právní normy let 1938-1948, týkající se Němců v Československu a ostatní Evropě. s. 446

jakýmkoliv způsobem spolupracovaly s Němci, nebo byly součástí správních orgánů státu a podniků, stejně jako členy protektorátní vlády. Komunisté ovšem neměli prostředky, kterými by mohli do podoby retribučního předpisu zasáhnout, protože neměli svého zástupce v exilové vládě³⁷. Ačkoliv bylo znění dekretu schváleno již v říjnu 1944, trvalo ještě několik měsíců, než prezident Beneš tento dokument podepsal.

1. 2. Košický vládní program

V březnu 1945 se začal projednávat návrh poválečného vládního programu. Prozatímní státní zřízení v Londýně oficiálně skončilo jmenováním nové vlády 4. dubna 1945, která následující den představila svůj tzv. Košický vládní program.²⁶ Tento vládní program mimo jiné vyjádřil úmysl využívat při budování nového československého státu sovětské vzory.

Vláda se také v tomto programu přihlásila k odplatě vůči kolaborantům a stoupencům nacistického režimu, což deklaroval zejména bod IX tohoto programu. V praxi to znamenalo, že mělo dojít k očištění státu a společenských organizací od kolaborantů. Retribuce se měla týkat také novinářů a vysoce postavených osob z bankovních, průmyslových a zemědělských kruhů. Otázkou osobních svobod se tento program zabýval jen okrajově a *„pouze na konci páté hlavy autoři slibovali, že zaručeny budou plně ústavní svobody, zejména svoboda osobní, shromažďovací, spolčovací, projevu mínění slovem, tiskem i písmem, domovní listovní tajemství, svoboda učení a svědomí a náboženského vyznání“*.²⁷

Přestože se v londýnském dekretu nepodařilo komunistům prosadit vyjmenování jednotlivých osob, které budou retribučními postihu, Košický vládní program již sliboval potrestání Háchy, Tisa a dalších protektorátních politiků. Rovněž byl v tomto programu poprvé zmíněn Národní soud. Ačkoliv se v bodě IX Košického vládního programu odráží komunistická interpretace kolaborace, tvoří právní základ poválečné retribuční londýnský dekret a nikoliv komunistický návrh z ledna 1945.²⁸

²⁶ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. s. 422.

²⁷ BYSTROV, Vladimír, Svobodná nesvoboda: některé příklady postupující komunizace a sovětizace mediální krajiny v Československu a snah komunistů umlčet český nekomunistický a církevní tisk v letech 1945-1948 (Praha: Vyšší odborná škola publicistiky, 2006), s. 10.

²⁸ FROMMER, Benjamin. Národní očista: retribuční poválečném Československu. s. 113.

1. 3. Velký retribuční dekret

Dekret č. 16/1945 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů je znám jako „Velký retribuční dekret“. Nahrazoval původní stejně pojmenovaný londýnský dekret z 1. února 1945.²⁹ Tento dekret podepsal prezident Beneš v již osvobozené republice spolu s dalším dekretem č. 17/1945 Sb., zakládající Národní soud, dne 19. června 1945.

Na základě Velkého retribučního dekretu vzniklo dvacet čtyři mimořádných lidových soudů, které měly svou činnost ukončit do jednoho roku od svého vzniku. Senát tohoto soudu se skládal z jednoho profesionálního soudce a čtyř soudců z řad laiků, kteří byli jmenováni národními výbory a schválení vládou. Jednání těchto soudů byla veřejně přístupná. Každý obviněný měl právo na právního obhájce, který mu byl přidělen i v případech, že obviněný si jej odmítl zvolit.

Dekret trestal zločiny, které byly rozděleny do čtyř kategorií: zločiny proti státu, zločiny proti osobám, zločiny proti majetku a udavačství, které bylo doplněno v podobě § 11 až po návratu vlády z exilu. Zcela zásadní povahy bylo „rozšíření soupisu zločinů, na něž se vztahoval trest smrti“.³⁰ Objevila se také nová forma trestu „pozbytí občanské cti“. Tento trest vedl ke ztrátě volebního práva a dotyčný nemohl zastávat ani žádnou volenou funkci.

Velký retribuční dekret odebral odsouzeným odvolací právo. Rozsudek mimořádného lidového soudu tak byl konečným verdiktem. Cílem bylo maximálně urychlit činnost soudů tak, aby retribuce byla skončena v co nejkratší době. Pro dobu zvýšeného ohrožení republiky, tj. od 28. května 1938, platily podle retribučního dekretu zvýšené trestní sazby.³¹

Odvolací právo nebylo povoleno ani po prodloužení retribuce o další rok. Jiný pohled na zákaz odvolacího práva nabízí skutečnost, že toto právo neměla nejen obhajoba ale ani obžaloba. Absence odvolacího práva tedy také poskytovala účinnou obranu proti politizaci retribuce.³²

První retribuční soudy byly zřizovány až dva měsíce po skončení konfliktu, čímž se původní záměr tvůrců retribuce poněkud vzdálil od jejich původního záměru trestat co nejrychleji a nejpřísněji v období doznívajícího válečného konfliktu.

²⁹ JECH, Karel a KAPLAN Karel. Dekrety prezidenta Republiky 1940-1945: dokumenty. s. 26.

³⁰ Tamtéž. s. 125

³¹ KUKLÍK Jan. Dekrety prezidenta republiky. s. 44.

Ačkoliv se v prvních měsících činnosti lidových soudů vyznačovala retribuce velkou přísností, začala zejména z řad komunistů vzrůstat kritika kvůli údajné sabotáži retribuce. Tato kritika byla namířena proti ministerstvu spravedlnosti, v jehož čele stál nekomunista J. Stránský, později P. Drtina. Komunisté se sice veřejně zasazovali o přísnou retribuci, ale v jejím průběhu se začali stavět do role pouhých kritiků odmítajících výsledky retribuce, kteří však do její podoby nezasahují.³³ Justice byla po skončení války v katastrofálním stavu. Jednotlivé lidové soudy zahajovaly svou činnost jen s obtížemi a se značným zpožděním, mnohé začaly působit až koncem roku 1945. Diskuze, které provázely vznik retribučních předpisů, jen dokazují názorovou pestrost, která vystihovala první poválečné roky československé společnosti. Různé přístupy k odplatě se odrážejí také v otázce potrestání členů bývalé protektorátní vlády.

1. 4. Malý retribuční dekret

Dne 27. října 1945 byl podepsán nový retribuční dekret. Tento dekret vznikl z důvodu potřeby trestat provinění, která však nebyla trestná podle Velkého retribučního dekretu. Dekret o trestání některých provinění proti národní cti (č. 138/1945 Sb.), tzv. „malý dekret“, přisuzoval národním výborům funkci, kterou by běžně mohly zastávat pouze soudy, a to i přesto, že funkcionáři národních výborů byli především reprezentanty politických stran.³⁴

Malý dekret stanovoval trest odnětí svobody do jednoho roku a/nebo peněžní pokutu do výše 1 milion Kčs. V dekretu však chyběla bližší definice činů, které podle něj měly být trestány.

Ačkoliv schválení malého dekretu proběhlo bez konfliktů, byl tento dekret veřejně kritizován prostřednictvím tisku. Malý retribuční dekret značně posílil vliv národních výborů.³⁵ V praxi to znamenalo, že „*národní výbory se staly prakticky jedinými místními orgány státní moci a správy*“.³⁶

Každý národní výbor měl zřídit trestní nalézací komisi. Členy těchto komisí tvořili čtyři zástupci jednotlivých politických stran. Profesionální soudce nemusel být součástí

³² FROMMER, Benjamin. Národní očista: retribuce v poválečném Československu. s. 130.

³³ Tamtéž. s. 148.

³⁴ Tamtéž. s. 250.

³⁵ Tamtéž. s. 256.

³⁶ Tamtéž.

této komise. Nálezací komise získaly pravomoc začít znovu řešit případy osob, které si již vyslechly osvobozující rozsudek u lidového soudu.

1. 5. Národní soud

Pro zřízení této instituce existovalo několik důvodů. V první řadě se jednalo o potrestání zločinců, zrádců a jejich pomahačů, kteří byli činní na území protektorátu, ale také zde byly mezinárodní závazky vyplývající pro ČSR jednak z londýnské deklarace Spojených národů ze dne 13. ledna 1942, jednak z moskevské deklarace ze dne 30. října 1943 a konečně z londýnské dohody ze dne 8. srpna 1945.³⁷ Právě instituce Národního soudu se měla zabývat kauzami prominentních představitelů fašistických organizací, protektorátní vlády a dalších známých kolaborantů.

Tato instituce byla zřízena dekretem prezidenta republiky č. 17/1945 ze dne 19. června 1945 a následně prošel ještě dvěma novelizacemi. Vliv komunistů na činnost Národního soudu byl v době konání procesu s protektorátní vládou omezený. Jak uvádí B. Frommer, tak „*Národní soud totiž ve své judikatuře nepropagoval komunistické chápání přísné retribuce a namísto toho se přikláněl k hledisku domácího mínění, které bylo k chování jednotlivců za války podstatně vstřícnější*“.³⁸

Národní soud zahájil svou činnost se značným zpožděním. První obžaloba byla podána národním prokurátorem 11. prosince 1945 a o den později 12. prosince byl Národní soud konstituován, když přisedící složili svůj slib.³⁹

Národní soud měl fungovat jako soud trestní a také jako soud čestný. Osoby spadající do působnosti Národního soudu, které se nedopustily vysloveně trestných činů, ale zároveň se po 21. květnu 1938 nechovaly, jak se slušelo na věrné a statečné občany československé, měly být souzeny Národním soudem jako soudem čestným.⁴⁰

Uložení některých trestů muselo být podloženo alespoň 5 hlasy členů senátu. Jednalo se buď o případy, kdy mělo dojít ke snížení trestu pod dolní hranici sazby nebo k uložení mírnějšího trestu nebo k upuštění od potrestání.⁴¹ Také v případě, že navržený

³⁷ JANEČKOVÁ, Eva. Proces s protektorátní vládou. s. 23.

³⁸ FROMMER, Benjamin. Národní očista: retribuce v poválečném Československu. s. 351.

³⁹ ROKOSKÝ, Jaroslav, *Rudolf Beran a jeho doba: vzestup a pád agrární strany* (Praha: Vyšehrad, 2011). s. 605.

⁴⁰ JANEČKOVÁ, Eva. Proces s protektorátní vládou. s. 25.

⁴¹ Tamtéž. s. 31.

trest smrti se neopíral o 5 hlasů, mohl soud uložit trest těžkého žaláře od dvaceti let až na doživotí.⁴²

Rozsudek byl vyhlášen ihned a veřejně. Proti rozsudku se nebylo možné odvolat. Odsouzený měl pouze právo podat zmateční stížnost. Stejně jako v případě rozsudků smrti vydaných lidovými soudy, neměla ani u rozsudků Národního soudu žádost o milost odkladný účinek. Retribuční předpis stanovoval, že „*trest smrti se měl vykonat zpravidla do dvou, nejdéle tři hodin od vyhlášení rozsudku*“.⁴³

2. Obžalování

2. 1. Jaroslav Krejčí

Do rodiny učitele se dne 27. června 1892 v Křemenci narodil Jaroslav Krejčí. Po absolvování klasického gymnázia vystudoval právnickou fakultu v Praze. V roce 1916 promoval a jako mladý doktor práv byl přidělen k tzv. Strebersdorfu (písařská záloha) do Klosterneuburgu a pak Strebersdorfu na předměstí Vídně.⁴⁴

V roce 1918 byl přeložen do Brna. Začal působit jako konceptní praktikant, přičemž byl podřízen prezidiálnímu šéfovi Janu Černému, pozdějšímu dvojnásobnému předsedovi československých úřednických vlád.⁴⁵

Od roku 1919 byl členem Československé strany socialistické, od r. 1926 nesoucí název Československá strana národně socialistická. V roce 1919 byl přidělen k okresní politické správě Brno-venkov, ale již v roce 1920 odjel do Prahy, kde začal působit jako okresní komisař u předsednictva ministerské rady. V Praze byl jmenován ministerským místotajemníkem a později tajemníkem Ústavního soudu. V roce 1928 se Krejčí stal členem zemského zastupitelstva.

Ve třicátých letech působil JUDr. Krejčí jako profesor na právnické fakultě brněnské univerzity. V roce 1937 byl jmenován premiérem Hodžou do funkce předsedy ústavněprávního oddělení předsednictva ministerské rady. Krejčí byl také jmenován sekretářem právní rady ministerského předsedy. Zde se blíže seznámil s prezidentem

⁴² JANEČKOVÁ, Eva. Proces s protektorátní vládou. s. 31.

⁴³ ROKOSKÝ, Jaroslav. Rudolf Beran a jeho doba: vzestup a pád agrární strany. s. 605.

⁴⁴ TOMÁŠEK, Dušan a KVAČEK Robert, *Obžalována je vláda*. (Praha: Themis, 1999), s. 20.

⁴⁵ Tamtéž.

Nejvyššího správního soudu Emilem Háchou.⁴⁶ Roku 1938 se JUDr. Krejčí stal předsedou Ústavního soudu.

V pomnichovské době se Krejčí věnoval ústavněprávní problematice v souvislosti s vyhlášenou autonomií Slovenska. Vyvrcholením kariéry Dr. Jaroslava Krejčího bylo jeho jmenování ministrem spravedlnosti v Beranově vládě 1. prosince 1938. Na počátku roku 1939 byl Krejčí jmenován předsedou česko-německé paritní komise. V té době však již bylo rozhodnuto v Berlíně o likvidaci zbytku Československa.

Ve vládě zůstal Krejčí i po vyhlášení protektorátu. Jako důvody uváděl Krejčí údajné přání Háchy, také proto, že při ustavení nové vlády měl být přítomný protektor, který zatím v Praze nebyl, a ještě prý aby se do vlády nedostali fašisti.⁴⁷ K výraznějším změnám v kariéře JUDr. Krejčího došlo od roku 1940. Od února 1940 se stal místo ministra Havelky náměstkem předsedy vlády a po Eliášově zatčení v září 1941 řídil vládu ve funkci úřadujícího náměstka.

V září 1941 přišel do Prahy Reinhard Heydrich jako zastupující říšský protektor poté, co byl odvolán dosavadní protektor von Neurath. Dne 6. listopadu 1941 vyšel v tisku „projev vlády ke spoluobčanům“, podepsaný Krejčím. V článku vláda veřejně odsuzovala emigraci, jak si to přál Heydrich.⁴⁸ Dne 19. ledna 1942 se Dr. Krejčí stal předsedou vlády.

2. 2. Jindřich Kamenický

Dne 17. listopadu 1879 se v Obořišti narodil Jindřich Kamenický. Jeho otec byl zahradníkem. Poté, co byl otec Kamenického propuštěn z místa zahradníka dobříšského zámku kvůli prohřešku svého syna, přestěhovala se celá rodina do Prahy. Tam také vystudoval práva. Svou kariéru zahájil na ředitelství drah. V roce 1918 se JUDr. Kamenický stal zaměstnancem ministerstva železnic.

Z hlediska politické orientace se Kamenický řadil již od r. 1919 mezi národní demokraty.

V roce 1928 byl jmenován sekčním šéfem. Ministrem se JUDr. Kamenický stal poprvé v roce 1938. V úřednické vládě generála Jana Syrového, jmenované 22. září 1938, dostal na starost železnice. Ministr Kamenický se na necelé dva týdny stal i

⁴⁶ TOMÁŠEK, Dušan a KVAČEK Robert, *Obžalována je vláda*. (Praha: Themis, 1999), s. 20.

⁴⁷ Tamtéž. s. 24.

⁴⁸ Tamtéž. s. 28.

členem Nejvyšší rady obrany státu, které předsedal prezident republiky, a podílel se tak na vyhlášení a realizaci mobilizace.⁴⁹

V lednu 1939 byl JUDr. Kamenický jmenován generálním ředitelem drah. Po vyhlášení protektorátu setrval ve své funkci na ministerstvu dopravy spolu s Eliášem. Po jmenování generála Eliáše do funkce předsedy vlády se novým ministrem dopravy stal Havelka. Nový ministr dopravy však dopravě příliš nerozuměl a tak se staral spíše o politickou stránku resortu a Kamenický o podnikovou a provozní.⁵⁰ Na ministerstvo dopravy byli dosazováni němečtí funkcionáři, kteří měli dohlížet na plnění závazků vůči Říši. Zprvu se jednalo o zástupce říšských drah Ing. Emmricha, kterého následně vystřídal fanatický nacist a Danco coby hlídač Kamenického.⁵¹

Poté, co Havelka upadl v nemilost okupační správy, byl dne 24. dubna 1941 jmenován ministrem dopravy Kamenický. Jmenování do této funkce bylo celkem pochopitelným pokračováním Kamenického kariéry. První měsíce ve funkci ministra dopravy však Kamenický strávil léčbou těžkého onemocnění. Po zatčení Eliáše, při hlasování vlády 28. září 1941, se Kamenický vyslovil stejně jako Krejčí proti Háchově abdikaci a odstoupení vlády.⁵²

2. 3. Richard Bienert

Richard Bienert se narodil dne 5. září 1881 na Smíchově. Bienertův otec byl úředníkem. Po absolvování gymnázia vystudoval právnickou fakultu v Praze. Roku 1909 vstoupil do služeb policie. Jako česky smýšlející vlastenec začal spolupracovat s odbojovým tajným politickým výborem, později nazvaným maffii.⁵³ Během svého působení v odboji se seznámil s Edvardem Benešem. Aktivně se podílel na přípravách převratu a vzniku Československa v říjnu 1918⁵⁴. Účast na odboji zajistila Bienertovi další kariérní postup. Již 29. října 1918 byl Bienert jmenován policejním ředitelem a od května 1920 do konce roku 1925 zastával úřad pražského policejního prezidenta.

V roce 1929 vstoupil Bienert do řad agrární strany. Členství ale po dvou či třech letech samo zaniklo pro Bienertův nezájem a neplacení členských příspěvků.⁵⁵

⁴⁹ TOMÁŠEK, Dušan a KVAČEK Robert. *Obžalována je vláda*. s. 30.

⁵⁰ Tamtéž. s. 32.

⁵¹ Tamtéž.

⁵² Tamtéž. s. 33.

⁵³ Tamtéž. s. 34.

⁵⁴ Tamtéž. s. 35.

⁵⁵ Tamtéž. s. 35.

Po vpádu Němců do českých zemí zůstal Bienert i nadále v úřadu zemského viceprezidenta. Němci již od počátku nechovali k Bienertovi důvěru, především pro jeho minulost, a proto „*není proto divu, že v průběhu tzv. Akce Albrecht I., vyhlášené v protektorátě v den přepadení Polska 1. září 1939, byl mezi významnými českými rukojmími zatčen také Bienert*“.⁵⁶ Po několika dnech byl propuštěn na svobodu. Okupanti měli nyní zajištěnou Bienertovu loajalitu, protože všichni propuštění byli přinuceni podepsat „prohlášení loajality“.⁵⁷

Nyní se mohl stát také zemským prezidentem. K tomu došlo v listopadu 1939.

Od ledna 1942 působil na postu ministra vnitra ve vládě Jaroslava Krejčího. Osudovým mužem, dá-li se to tak nazvat, byl pro Bienerta náměstek předsedy vlády a ministr spravedlnosti Krejčí, jelikož to byl on, kdo přemluvil Bienerta, aby na podzim roku 1938 přijal funkci zemského prezidenta, a on jej znovu přiměl k tomu, aby po více než dvou letech souhlasil se svým jmenováním členem vlády.⁵⁸

V závěru války zastával Bienert od 19. ledna do 5. května 1945 post předsedy vlády, zároveň vedl ministerstvo vnitra a také byl pověřen zastupováním prezidenta Háchy. Do funkce premiéra prosadil Bienerta K. H. Frank, který potřeboval někoho méně zkompromitovaného, než byl Krejčí, aby tato osoba mohla vést případná vyjednávání o příměří.⁵⁹

2. 4. Josef Kalfus

Josef Kalfus se narodil v Železném Brodě 25. června 1880 do rodiny cukráře. Odmaturoval na obchodní akademii a ještě při studiu začal vykonávat povolání na ministerstvu. Při zaměstnání studoval práva a v roce 1926 získal doktorát práv.

Svou kariéru budoval v rámci ministerstva financí. Dne 28. března 1936 byl jmenován ministrem financí Hodžovy vlády. Již v červenci 1937 podal demisi. Sám později toto rozhodnutí zdůvodnil tím, že „*nenášel dosti opory při svých snahách o zajištění finanční rovnováhy, kterou považoval za nezbytně nutnou v době pro bezpečnost státu již kritické, kdy bylo prováděno zbrojení ve velkém měřítku*“.⁶⁰ Kalfus

⁵⁶ TOMÁŠEK, Dušan a KVAČEK Robert. *Obžalována je vláda*. s. 36.

⁵⁷ Tamtéž. s. 37.

⁵⁸ Tamtéž. s. 38.

⁵⁹ JANEČKOVÁ, Eva. *Proces s protektorátní vládou*. s. 92.

⁶⁰ TOMÁŠEK, Dušan a KVAČEK Robert. *Obžalována je vláda*. s. 39.

zůstal sekčním šéfem na ministerstvu. Již 2. října 1937 se Kalfus stal opět ministrem financí.

V době před mnichovskou dohodou měl na starosti zajištění financí na vyzbrojení armády. Ministrem financí zůstal i po pádu Hodžovy vlády v úřednické vládě v čele s premiérem Syrovým. Kalfus se výrazně zasloužil o uchování československého majetku tím, že „v době největšího ohrožení republiky Hitlerem převedl část státního majetku z Anglobanky, Škodovky a Zbrojovky do rukou soukromých hospodářských skupin, tedy spořitelén, pojišťoven a družstev“.⁶¹ To zabránilo Němcům, aby tento majetek zabrali.

Resort financí si Kalfus podržel i v Beranově vládě od 1. prosince 1938. V období druhé republiky působil Kalfus jako výrazná osobnost při jednání se slovenskou stranou ohledně finančního vyrovnání. Také v okamžicích vyhlášení protektorátu dokázal zachovat klid a jednat ve prospěch českého státu. Když bylo jasné, že české země se nevyhnou nacistické okupaci „*snad jako jediný z přítomných jednal Kalfus racionálně a dal si odhlasovat zmocnění k několika finančním a hospodářským opatřením*“.⁶² Na zasedání vlády 28. září 1941 hlasoval Kalfus pro demisi vlády.

Po nástupu Heydricha došlo k přesunu kompetence za peněžnictví a měnové věci z ministerstva financí na ministerstvo hospodářství, v jehož čele stál Němec. Kalfusův vliv byl tímto značně omezen.

2. 5. Adolf Hrubý

Dne 21. května 1893 se Adolf Hrubý narodil v jižních Čechách do rolnické rodiny. Po absolvování obchodní školy nastoupil jako úředník u speditérské firmy. Během první světové války padl do zajetí, ze kterého utekl do Ruska, kde se v partyzánském oddílu účastnil občanské války na straně bolševiků. Hrubý byl s některými svými druhy poslán do kursu, kde se podle vlastních slov učil „*jak se má připravovat komunistická revoluce*“.⁶³ V roce 1918 po vzniku Československa se vrátil zpět do vlasti.

Ve dvacátých letech vstoupil do agrární strany. V roce 1925 se stal starostou své rodné obce Mláka. Na počátku třicátých let se Hrubého politická kariéra začala slibně rozvíjet. V roce 1932 se stal předsedou Župní domoviny domkařů a maloročníků a

⁶¹ TOMÁŠEK, Dušan a KVAČEK Robert. *Obžalována je vláda*. s. 40.

⁶² Tamtéž. s. 41.

⁶³ Tamtéž. s. 8.

v roce 1935 získal jeden ze 45 mandátů agrární strany v poslanecké sněmovně.⁶⁴ V této době platil za odpůrce komunistů.⁶⁵ V době zvýšeného ohrožení republiky v roce 1938 se snažil projevovat podporu československé vládě.

V pomnichovské republice působil Hrubý ve funkci předsedy správního výboru Zemědělské rady. Stal se tak prakticky mluvčím všech zemědělských spolků a sdružení.⁶⁶ Po vyhlášení protektorátu neúspěšně usilovali o spolupráci s Hrubým zástupci českých fašistů, kteří založili Český národní výbor s cílem chopit se vládní moci. Hrubý se však zvolil spolupráci s Háchou.

Dne 22. března 1939 byl Adolf Hrubý jmenován vedoucím výboru Národního souručenství. Tento výbor reflektoval úsilí o sjednocení všech národních sil. Za nábor do tohoto výboru nenesl Hrubý odpovědnost. O získávání členů Národního souručenství, z něhož byli vyloučeni Češi židovského původu, se staral sám prezident Hácha.⁶⁷

Hrubý však zašel ve svém politickém působení v tomto uskupení dále než musel. Na plenárním zasedání Národního souručenství bylo z iniciativy Hrubého přijato prohlášení, že Národní souručenství bude pokračovat ve snaze o co nejbližší a nejupřímnější styk s politickým vedením německého národa, „*totiž se stranou NSDAP, a Hrubý požádal Háchu, aby mu pomohl zmáhat překážky, které se dosud v tomto směru přes naši nejlepší vůli vyskytují*“.⁶⁸ Německým okupantům se však Hrubý znelíbil. Problém nastal v tom, že Národní souručenství bylo stavěno do stejné pozice jako německá nacistická strana.⁶⁹ Svůj podíl měla také aféra s novinovými články, ve kterých byl Hrubý označen za zkorumpovanou osobu. Dne 26. října 1939 převzal vedení Národního souručenství po Hrubém Josef Nebeský.

V srpnu 1939 se znovu vrátil do funkce předsedy Zemědělské rady. Aféra se obešla bez zatčení Hrubého. Z titulu své funkce dohlížel na plnění dodávek rostlinné a živočišné produkce.

V roce 1940 se opět dostal do nepříjemností. Na základě udání ho začalo vyšetřovat gestapo kvůli neoprávněnému užívání automobilu a plýtvání benzinem.⁷⁰ Vyšetřování trvalo déle než rok. Nástup Heydricha znamenal v protektorátu zvýšení zájmu o dělníky

⁶⁴ TOMÁŠEK, Dušan a KVAČEK Robert. *Obžalována je vláda*. s. 9.

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ Tamtéž. s. 9.

⁶⁷ Tamtéž. s. 11.

⁶⁸ Tamtéž. s. 15.

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ Tamtéž. s. 17.

a rolníky. Těmto vrstvám obyvatel byly slíbeny různé výhody za plnění německých požadavků. Toho se chystal využít také Hrubý. Delegace zemědělců vedená Hrubým se v prosinci 1941 dostavila k Heydrichovi, aby mu vyjádřila svou loajalitu. Dne 19. ledna 1942 se Hrubý stal ministrem zemědělství a v této funkci působil až do 5. května 1945.

3. Politické pozadí procesu

3.1. Snahy o ovlivňování procesu

Jak již bylo uvedeno výše, byla otázka potrestání členů protektorátní vlády předmětem úvah představitelů exilu v Londýně již před návratem do osvobozeného Československa. Čelní představitelé československého státu se vraceli z londýnského exilu do osvobozené republiky s celkem konkrétními představami o potrestání členů protektorátních vlád a představitelů slovenského státu.⁷¹ Nicméně o vině bývalých protektorátních ministrů rozhodoval nezávislý soud. Přesto existovaly různé pokusy o jeho ovlivnění.

Pokusy o ovlivňování tohoto soudu přicházely i ze zahraničí. Známy je například pokus sovětského diplomata v Praze Čičajeva, který bez rozpaků požadoval, aby rozsudkem Národního soudu byla již i pouhá existence protektorátní vlády jasně označena jako zrada.⁷² Sověti vznesli také požadavek na konkrétní výše trestů. Podle požadavku Čičajeva měly být vyneseny alespoň tři návrhy na trest smrti a je nutné podotknout, že tím byl de facto vysloven i požadavek tří rozsudků smrti, neboť pro Sověty byl určitý návrh prokuratury na trest zcela totožný s rozsudkem soudu.⁷³

Otázka tří hrdelních trestů však nebyla zcela nová. Již dlouho před procesem hovořili i někteří českoslovenští politikové, a nejen komunisté, i Beneš a samotný Drtina o udělení trestů smrti.⁷⁴

Do procesu se pokoušela zasahovat také samotná vláda, a to již v době, kdy probíhalo vyšetřování. Již v březnu 1946 předložil ministr spravedlnosti Prokop Drtina předsednictvu vlády k rozřešení některé politické otázky týkající se rozsahu viny obžalované protektorátní vlády. Postoj k tomuto problému se mezi zástupci jednotlivých

⁷¹ KAPLAN, Karel, *Dva retribuční procesy: komentované dokumenty (1946-1947)* (Praha: Ústav pro soudobé dějiny ČSAV, 1992), s. 9.

⁷² TOMÁŠEK, Dušan a KVAČEK Robert. *Obžalována je vláda*. s. 175.

⁷³ Tamtéž.

politických stran lišil. Zatímco ministr Drtina a náměstek předsedy vlády Stránský, oba národní socialisté, se vyslovili, že pouhé členství ve vládě nemůže zakládat nic, a k posouzení viny je třeba zvolit jiná měřítka, prohlásil komunistický náměstek předsedy vlády Široký, že kdo zůstal ve vládě, dal vlastně souhlas k okupaci a spáchal zradu.⁷⁵ S komunistickým postojem ostatní strany nesouhlasily. Nakonec bylo rozhodnuto, že jako trestný čin lze posuzovat pouze aktivní účast na 15. březnu 1939.⁷⁶

Také po zvolení nové Gottwaldovy vlády se její představitelé pokoušeli vyvíjet tlak na členy soudního senátu, aby byla výše trestů odpovídající představám stranických lídrů. Nezávislost soudu však bránila v prosazení vládního zájmu. Brzy bylo zřejmé, že členové soudního senátu se na rozsudcích odpovídajících představám politických činitelů neshodnou, zvláště že neprojde žádný trest smrti.⁷⁷

Gottwaldova vláda se přesto pokoušela prosadit svou představu o výši trestů. Ještě v červenci 1946 se premiér Gottwald pokoušel ovlivňovat proces, když žádal, aby strany přiměly své členy v senátu k dodržení dohody o rozsudku.⁷⁸ Gottwaldův postoj v této záležitosti byl značně ovlivněn komunistickým pojetím řízení strany, které v případě KSČ bylo ryze centralistické. Proto se také Gottwald domníval, že ostatní strany musí své zástupce v senátu Národního soudu přesvědčit, aby se při hlasování o trestech řídili názorem svých stran.⁷⁹

Na rozsudku smrti se však všechny politické strany nedokázaly shodnout. V senátu byli pro tento maximální trest pouze komunisté a sociální demokrat, ostatní přisedící s trestem smrti nesouhlasili.⁸⁰ Představitelé národně socialistické a lidové strany měli stále větší ohledy na veřejné mínění, které nesdílelo komunistický názor na tvrdé odsouzení protektorátní vlády; názorové rozdíly mezi politickými stranami se množily¹⁴². Pro odsouhlasení rozsudku smrti bylo přitom potřeba pěti hlasů.

3.2. Veřejné mínění versus vládní zájmy

V době, kdy probíhalo přípravné řízení k procesu s protektorátní vládou, bylo již znát, že veřejnost nezastává tolik radikální postoj k bývalým ministrům, jak mnozí z řad

⁷⁴ TOMÁŠEK, Dušan a KVAČEK Robert. *Obžalována je vláda*. s. 176.

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ KAPLAN, Karel. *Dva retribuční procesy: komentované dokumenty (1946-1947)*. s. 10.

⁷⁷ TOMÁŠEK, Dušan a KVAČEK Robert. *Obžalována je vláda*. s. 179.

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ KAPLAN, Karel. *Dva retribuční procesy: komentované dokumenty (1946-1947)*. s. 11.

⁸⁰ TOMÁŠEK, Dušan a KVAČEK Robert. *Obžalována je vláda*. s. 179.

tehdejší politické reprezentace očekávali. Rozpor mezi představou exilu a míněním velké části občanů se u procesu s protektorátní vládou zřetelně projevil.⁸¹ Jak uvádí historik K. Kaplan, „bylo už znát, že nemalá část veřejnosti proživiší okupační dobu míní posuzovat činnost protektorátních vlád s větším porozuměním, než politikové působící za války v zahraničí“.⁸²

Svou roli ve veřejném úsudku sehrál také tehdejší tisk. Jednalo se o politický proces, který vzbudil značný ohlas: „První soudy s vedoucími funkcionáři nacistické okupační moci, např. s K. H. Frankem, ještě vyvolávaly zájem veřejnosti, ale potom zájem upadal; poněkud stoupl během procesu s protektorátní vládou“.⁸³ Problém, se kterým se zabývala také vláda na schůzi předsednictva vlády dne 17. června 1946, tkvěl ve stylu podávání informací médiu. Například historik K. Kaplan pro příklad uvádí, že „předseda vlády Fierlinger i prezident Beneš si stěžovali, že tisk působí neobjektivně ve prospěch obviněných a způsobuje tak, že veřejnost vidí pod dojmem této sugesce malé klady obžalovaných, ale zapomíná na velké záporny státníka, který snad zachránil dva lidi, avšak samu republiku hodil přes palubu“.⁸⁴

Otázka veřejného mínění stála také v pozadí snahy o stanovení delší lhůty na vypracování rozsudku. Ministr drtina zastával názor, že „přílišné sympatie, které tiskem a průběhem procesu byly snad u veřejnosti ve prospěch obžalovaných vzbuzeny, budou tímto odkladem snad oslabeny, takže reakce na rozsudek nebude třeba se obávat“.⁸⁵

Jiný postoj k přístupu médiu a veřejnosti k procesu zastávali komunisté. Političtí představitelé KSČ se naučili využívat argument, že „celé skupiny prý protestují proti průběhu procesu, příznivému pro žalované“.⁸⁶ Komunisté později využívali tohoto argumentu při kritice vlády i v dalších oblastech. Podezřívali vládu, že „vykonává vliv, aby to pro obžalované dobře dopadlo“.⁸⁷

Vláda tedy usilovala o to, aby výši trestů neovlivnilo veřejné mínění. Hlavním účelem procesu bylo odsouzení kolaborantského systému potrestáním jeho představitelů a lze prohlásit, že ze strany vládních představitelů nebylo pochyb o vině obžalovaných.⁸⁸

⁸¹ KAPLAN, Karel. *Dva retribuční procesy: komentované dokumenty (1946-1947)*. s. 12.

⁸² Tamtéž. s. 9.

⁸³ TOMÁŠEK, Dušan a KVAČEK Robert. *Obžalována je vláda*. s. 177.

⁸⁴ KAPLAN, Karel. *Dva retribuční procesy: komentované dokumenty (1946-1947)*. s. 9.

⁸⁵ TOMÁŠEK, Dušan a KVAČEK Robert. *Obžalována je vláda*. s. 177.

⁸⁶ Tamtéž. s. 177.

⁸⁷ Tamtéž. s. 178.

⁸⁸ KAPLAN, Karel. *Dva retribuční procesy: komentované dokumenty (1946-1947)*. s. 11.

V procesu se tedy ukázal jako problém rozdíl mezi souzením osob a systému. Byla zjišťována objektivní vina obžalovaných, přitom šlo o odsouzení systému, i když se to projevilo odsouzením osob⁸⁹. Nicméně nekomunističtí ministři si byli vědomi toho, že v případě přísných trestů budou čelit veřejné nespokojenosti.

3.3. Postoj vlády k rozsudku Národního soudu

Při hlasování o výši trestů se v senátu soudu projevíly značné rozdíly. Autoři Tomášek a Kvaček uvádějí, že „*prý byly takové rozdíly názorů, že někteří byli u Krejčího pro trest smrti, jiní pro 12 měsíců žaláře*“.⁹⁰ To, že představitelé politických stran své členy v senátu informovali o stanovisku strany, považovali někteří za politické zasahování do nezávislosti soudu a tento skutek také vedl k podání rezignace předsedy senátu dr. Tomsy⁹¹. Nicméně rezignace nebyla přijata.

Kvůli nespokojenosti s výši udělených trestů iniciovala vláda hledání po dalších důkazech, které by umožňovaly obnovu procesu a rozšíření žaloby. Cílem mělo být zjištění, zda existuje důkaz o tom, že Hrubý přímo dodával zprávy nacistické bezpečnostní službě.⁹² V případě nalezení dalších důkazů to mělo podpořit požadování alespoň jednoho trestu smrti. Z tohoto důvodu bylo také prozatím odloženo vynesení konečného rozsudku, které se mělo původně uskutečnit 20. července. Nicméně žádné nové důkazy nebyly nalezeny. Ukončení procesu tedy již nebylo možné odkládat. Vnesení rozsudku mělo být provedeno 31. července 1946. Vláda přijala skutečnost, že nebude zasahovat do nezávislosti soudu. Nicméně o svém postoji se měla vláda dohodnout až po reakci veřejnosti na vnesený rozsudek.⁹³

Soud rozhodl, že všichni obžalovaní jsou vinni. U dr. Kalfuse upustil Národní soud od potrestání. JUDr. Krejčí byl odsouzen k 25 rokům žaláře, Richard Bienert k 3 rokům žaláře, Adolf Hrubý na doživotí a dr. Kamenický k 5 rokům žaláře. Kromě toho všichni kromě Kalfuse pozbyli občanské cti. Všem také propadla čtvrtina majetku ve prospěch státu a byli povinni uhradit náklady trestního řízení, odsouzení a výkonu trestu.

Po zveřejnění rozsudku se spustila komunisty iniciovaná kampaň proti přílišné mírnosti trestů. Komunistické ústředí dále podněcovalo a organizovalo proti rozsudku

⁸⁹ TOMÁŠEK, Dušan a KVAČEK Robert. *Obžalována je vláda*. s. 178.

⁹⁰ Tamtéž. s. 181.

⁹¹ KAPLAN, Karel. *Dva retribuční procesy: komentované dokumenty (1946-1947)*. s. 12.

⁹² TOMÁŠEK, Dušan a KVAČEK Robert. *Obžalována je vláda*. s. 181.

⁹³ KAPLAN, Karel. *Dva retribuční procesy: komentované dokumenty (1946-1947)*. s. 13.

kampaň, která vyústila do kampaně proti Národnímu soudu.⁹⁴ Ministr spravedlnosti Drtina dostával velký počet rezolucí odmítající rozsudek Národního soudu od organizací ovládaných komunisty.

Komunisté se pokoušeli dosáhnout podněcováním protestů proti rozsudku jednoho cíle. Šlo jim o revizi rozsudku.⁹⁵ Ostatní politické strany respektovaly výrok soudu.

V polovině srpna 1946 došlo ke změně v komunistickém přístupu vůči nízké výměře trestů. Zejména komunisté zastávali vůči výroku soudu značně vyhrocený postoj: *hodnotili a prezentovali jej jako směrnici pro retribuční soudnictví vůbec a jako důsledek stranicko-politických poměrů v zemi*.⁹⁶ Zaměřili se na prosazení novelizace retribučního dekretu. Názory na možnost obnovení procesu se rozcházely.

Začal se zde projevovat další, dosud skrytý politický záměr komunistů: využít organizované kampaně proti ministerstvu spravedlnosti, Drtinovi a zejména jeho straně.⁹⁷ Podařilo se však schválit novelizaci retribučních dekretů, která byla schválena Národním shromážděním dne 18. prosince 1946.

4. Poválečná obnova médií

4. 1. Očista a restrukturalizace tisku

Po osvobození Československa se mediální oblast musela vyrovnat se svou protektorátní minulostí. Také oblast médií čekala očista od kolaborujících a aktivistických pracovníků. I přes svou minulost bylo potřeba obnovit činnost sdělovacích prostředků. Období po roce 1945 je proto nazýváno nejen obdobím očisty, ale také etapou restrukturalizace mediální scény, včetně zakládání nových titulů periodického tisku.⁹⁸

Již za války vznikly dvě koncepce o uspořádání tiskových záležitostí. První doporučovala návrat do předmnichovské praxe, kdy záležitosti médií spravoval tiskový odbor předsednictva vlády, zatímco druhý návrh doporučoval převést po válce kompetence tiskového odboru do úplně nového vládního rezortu, který se stane

⁹⁴ KAPLAN, Karel. *Dva retribuční procesy: komentované dokumenty (1946-1947)*. s. 13.

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ Tamtéž. s. 14.

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK Jan a KÖPPLOVÁ Barbara, *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti* (Praha: Grada, 2011), s. 223.

centrálním regulátorem všech československých médií.⁹⁹ Po válce byl prosazen druhý návrh.

Personální očistě médií pomáhal také návrat řady publicistů a novinářů z emigrace, mnoho jich bylo za války perzekuováno a uvězněno v koncentračních táborech. Některá periodika pouze změnila svůj název, čímž se formálně distancovala od své minulosti. Personální očista a restrukturalizace médií byl dlouhodobý a složitý proces, který postupně přešel ve stále zřetelnější zapojování médií do sílicího politického boje o budoucí charakter republiky, který vyvrcholil v únoru 1948.¹⁰⁰

Za protektorátu působila v oblasti žurnalistiky organizace Národní svaz novinářů. Ta byla v červnu 1945 nahrazena Svazem českých novinářů. Na základě rozhodnutí valné hromady začaly vznikat pobočky Svazu českých novinářů ve městech, kde působilo alespoň 20 novinářů (Praha, Brno, Ostrava, Olomouc, Plzeň, Zlín, Liberec, Hradec Králové).¹⁰¹ Pod záštitou Svazu vznikaly také sekce, ve kterých se novináři sdružovali v závislosti na svém tématickém zaměření.

Očistu mediální sféry ohlašoval již Košický vládní program. Ten ve svém patnáctém článku požadoval provedení „očisty“ od protektorátních a kolaborantských živlů v oblasti filmu, rozhlasu a periodického tisku, a proto byly v souladu s tím zastaveny, respektive nebyly obnoveny noviny a časopisy politických stran a organizací, které pro své skutečně nebo domněle nevlastenecké jednání nesměly působit v systému Národní fronty.¹⁰²

Vyrovňávání se s protektorátní minulostí se v této oblasti společnosti odehrávalo ve dvou rovinách – profesně stavovské a soudní.¹⁰³ Soudní očista podléhala retribučním dekretům. V rovině profesně stavovské se o očistu staraly tzv. stavovské organizace, které zřídily očistné komise či čestné soudy. Členy očistné komise se stali novináři, kteří byli během protektorátu zapojeni do domácího nebo zahraničního odboje, vrátili se z koncentračního tábora, či se jednalo o vdovy po popravených novinářích. Tato očistná

⁹⁹ STEJSKAL, Jan, Zprávy z českého století: tiskové agentury a česká společnost 1848-1948 (Praha: Triton, 2008). s. 303.

¹⁰⁰ BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK Jan a KÖPPLOVÁ Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. s. 224.

¹⁰¹ Tamtéž. s. 225.

¹⁰² DRÁPALA, Milan, Na ztracené vartě Západu: antologie české nesocialistické publicistiky z let 1945-1948 : Koželuhová, Skácel, Forman, Tigrid, Kolár, Chudoba, Brouk, Jehlička (Praha: Prostor, 2000). s. 46.

¹⁰³ BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK Jan a KÖPPLOVÁ Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. s. 224.

komise rozhodovala o postihu pro kolaborující novináře, případně jejich kauzu předala retribučním soudům.

Mezi udělované tresty patřilo vyloučení z novinářské organizace, dočasné pozastavení výkonu profese a udělení peněžité pokuty. Je tedy zřejmé, že „*verdict očistné komise byl důležitý pro další výkon novinářského povolání, jelikož její potvrzení o bezúhonném chování bylo podmínkou pro členství ve Svazu českých novinářů*“.¹⁰⁴ Očistná komise během svého působení, které bylo ukončeno v březnu 1946, definitivně vyloučila z novinářských řad 109 redaktorů a 40 novinářů postihla dočasným zákazem výkonu novinářské profese, 73 žurnalistů navrhla soudům k potrestání podle velkého retribučního dekretu.¹⁰⁵

V poválečné době se rychle začala prosazovat vysoká míra kontroly tisku. Nově bylo zřízeno ministerstvo informací, které spravovalo kromě tisku i další mediální odvětví. V čele tohoto ministerstva stanul Václav Kopecký, významný funkcionář Komunistické strany. V rámci ministerstva informací se ustavily jednotlivé odbory, do jejichž kompetence spadalo řízení a kontrola médií. Ministerstvo informací mělo ve své kompetenci udělovat povolení k vydávání tisku a začalo za souhlasu politických stran tvořících Národní frontu prosazovat novou koncepci českého tisku založenou na představě, že tisk slouží zájmům lidu, národa a státu.¹⁰⁶

Tisk měl podléhat státnímu dohledu. Na této skutečnosti se shodli všichni představitelé poválečné politické reprezentace. Již na jednání v Košicích v dubnu 1945 akceptovali činitelé tří socialistických stran stanovisko Klementa Gottwalda, že napříště nelze povolit nezávislý tisk, protože prý ve skutečnosti slouží kořistnickým zájmům soukromých vydavatelů a přispěl k rozkladu předválečné republiky.¹⁰⁷ Kontrolou veřejné sféry, do níž patří také tištěná média, se zabývalo také ministerstvo vnitra řízené komunistou Václavem Noskem.

Ještě před koncem války vznikla teze, že noviny a časopisy jsou majetkem národa, a nemohou se proto stát předmětem soukromého podnikání jednotlivců nebo skupin ani nástrojem jejich politické moci a právě tuto zásadu proklamovala v květnových dnech Pražského povstání konference zástupců tisku při České národní radě a posléze z ní

¹⁰⁴ BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK Jan a KÖPPOVÁ Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*.. s. 226.

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ Tamtéž. s.227.

¹⁰⁷ DRÁPALA, Milan. Na ztracené vartě Západu: antologie české nesocialistické publicistiky z let 1945-1948. s. 46.

údajně vycházela také vláda Národní fronty, když přijala odpovídající rozhodnutí.¹⁰⁸ Díky této koncepci došlo ke zúžení spektra vydávaných periodik. Výsledkem tohoto nového přístupu k organizaci mediální sféry bylo, že v oblasti odborných a zájmových periodik měl být každý typ zastoupen pouze jedním titulem.¹⁰⁹

Prvním zásahem do činnosti tisku bylo vydání vyhlášky v květnu 1945, která nařizovala zastavení veškerých periodik s výjimkou tisku vydávaného politickými stranami sdruženými v Národní frontě. Odůvodněním této vyhlášky bylo prohlášení, že o povolení k vydávání novin a časopisů mohou ministerstvo požádat jen korporace a instituce, které prokáží na vydávání veřejný zájem.¹¹⁰ Vydavatelé měli velmi omezené možnosti v řízení vlastní produkce. Neměli volnou ruku ani v takových praktických záležitostech, jako bylo stanovení jejich periodicity, rozsahu, formátu a nákladu, což bylo zdůvodňováno nedostatkem papíru.¹¹¹

Pravomoc přidělovat papír jednotlivým vydavatelům měl ve své kompetenci tiskový odbor ministerstva informací. Tuto pravomoc získal tiskový odbor na základě vyhlášky ministerstva průmyslu z 15. června 1945. Nedostatek papíru vedl v říjnu 1945 k vydání další vyhlášky o dočasném omezení ve vydávání periodických tiskovin. Tato vyhláška dále stanovila, že od 1. prosince 1945 budou moci vycházet jen ta periodika, která schválí ministerstvo informací na základě nové žádosti o povolení k tisku. Vyhláška se vztahovala na všechna vydavatelství. Ministerstvo informací získalo touto vyhláškou velkou moc a vliv na činnost veškerého tisku, jelikož stanovovalo, které listy budou moci být vydávány a které nikoliv.¹¹²

Realizace této politiky měla významný dopad na strukturu vydávaných periodik. M. Drápala uvádí, že „ke konci roku 1946 vycházelo v českých zemích 28 deníků a 751 časopisů, což znamenalo, že ve srovnání s rokem 1940 došlo k více než trojnásobné redukci množství vydávaných periodik“.¹¹³ Tato politika vůči tisku také ukázala míru tolerance komunistického ministerstva informací vůči tisku: „O celkově nepřilíš liberálním přístupu ministerstva informací k tisku svědčí údaj o počtu schválených

¹⁰⁸ DRÁPALA, Milan. Na ztracené vartě Západu: antologie české nesocialistické publicistiky z let 1945-1948, s. 46.

¹⁰⁹ BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK Jan a KÖPPOVÁ Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. s. 228.

¹¹⁰ DRÁPALA, Milan. Na ztracené vartě Západu: antologie české nesocialistické publicistiky z let 1945-1948. s. 46.

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK Jan a KÖPPOVÁ Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. s. 230.

¹¹³ DRÁPALA, Milan. Na ztracené vartě Západu: antologie české nesocialistické publicistiky z let 1945-1948. s. 47.

*žádostí o vydávání časopisů: do začátku října 1946 z podaných 1760 žádostí schválilo pouze 765 a ostatní zamítlo nebo odložilo“.*¹¹⁴

Brzy se začala projevovat také v tisku politická polarizace společnosti. Kritické hlasy se ozývaly zejména proti snaze komunistické strany, odborů a dalších politických a společenských organizací vytvářet v mediální sféře příhodné podmínky pro výkon centralizované politické moci ve svůj prospěch.¹¹⁵ Média měla šanci v prvních poválečných letech vyjadřovat svůj postoj k politickému dění poměrně svobodně. Přesto již v této době existovala určitá omezení pro svobodu slova.

Tisk se stal odrazem Národní fronty a jejích elementů, tento rámec vytvářel podmínky jeho působení a v podstatě vymezoval hranice novinářské svobody, což v praxi znamenalo, že pro veřejnou kritiku byla tabuizována nanejvýš významná témata, na prvním místě spojenectví se Sovětským svazem a jeho politika, tisk vydávaný politickými stranami a dalšími korporacemi musel respektovat jejich vůli a priority.¹¹⁶

Do politicky vyhrocující situace se média zapojovala dvěma způsoby: jednak jako společenská instituce se zřetelným politickým nábojem, kterou je možné podřídit vlastním politickým zájmům, jednak vlastní produkcí, jíž se hlásila k tomu či onomu politickému směřování.¹¹⁷

4. 2. Cenzura a komunistická tisku po roce 1945

Cenzura existovala již v době před druhou světovou válkou. Ačkoliv poválečná vláda vyhlásila v roce 1945 platnost zákonů a nařízení z doby před rokem 1938, politické strany neuplatnily dřívější praxi preventivní cenzury, a tak v poválečném období fakticky žádná cenzura neexistovala.¹¹⁸ Ani komunisté neměli zájem na zavádění cenzury bezprostředně po válce. Komunistům vyhovovalo tehdejší politické

¹¹⁴ DRÁPALA, Milan. Na ztracené vartě Západu: antologie české nesocialistické publicistiky z let 1945-1948.. s. 47.

¹¹⁵ BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK Jan a KÖPPOVÁ Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. s. 240.

¹¹⁶ DRÁPALA, Milan. Na ztracené vartě Západu: antologie české nesocialistické publicistiky z let 1945-1948. s. 45.

¹¹⁷ BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK Jan a KÖPPOVÁ Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. s. 240.

¹¹⁸ TOMÁŠEK, Dušan a KAPLAN Karel, *O cenzuře v Československu v letech 1945-1956* (Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994). s. 8.

prostředí, které se stále ještě tvářilo jako pluralitní, a zavedení cenzury by naopak bylo v rozporu se zájmy komunistické propagandy.¹¹⁹

Již záhy po válce však začalo docházet ke střetům mezi různými politickými subjekty. Vzájemná obviňování byla reakcí na způsoby psaní konkurenčního tisku.¹²⁰ V listopadu 1945 došlo k prvnímu vážnějšímu konfliktu. Ke sporu došlo mezi komunistickým ministrem informací Václavem Kopeckým a předsedou lidové strany Janem Šrámkem ohledně stranického tisku. Ministr obvinil listy Šrámkovy strany (zejména časopis *Obzory*), že „*píší ve fašistickém a reakčním duchu*“ a vyhrožoval, že „*tyto listy zakáže*“, což na přechodnou dobu skutečně provedl.¹²¹

Zejména nekomunistické strany začaly mít důvodnou obavu, aby se takovýto svévolný zásah do svobody projevu ze strany ministerstva informací neopakoval. Největší míru ohrožení komunistickou zvůlí pocítovala lidová strana, a proto Šrámek navrhoval zavedení cenzury s přesně vymezenými regulemi.¹²² Tento návrh posléze předložilo předsednictvo vlády k projednání komunistickému ministrovi vnitra Noskovi. Zavedení cenzury v předválečné podobě však nebylo doporučeno. Postoj vůči zavedení cenzury byl ze strany KSČ stále váhavý, jelikož „*páky státního řízení duchovního života společnosti měly být mnohem účinnější než obnovení cenzury*“.¹²³ Ministerstvo vnitra tedy odmítlo zavedení cenzury, ale zároveň vyjádřilo souhlas s dohledem nad tiskem. Tento úkol měl být svěřen do kompetence správních úřadů Bezpečnosti a soudu, tj. tiskových úřadů a tiskové komise ministerstva vnitra, ale ani tento návrh se v praxi neujal.¹²⁴

Obsah tisku byl předmětem sporů mezi politickými stranami až do komunistického převratu v únoru 1948.

¹¹⁹ BYSTROV, Vladimír. *Svobodná nesvoboda: některé příklady postupující komunistické a sovětizace mediální krajiny v Československu a snah komunistů umlčet český nekomunistický a církevní tisk v letech 1945-1948*. s. 11.

¹²⁰ TOMÁŠEK, Dušan a KAPLAN Karel. *O cenzuře v Československu v letech 1945-1956*. s. 8.

¹²¹ Tamtéž.

¹²² Tamtéž. s. 9.

¹²³ BYSTROV, Vladimír. *Svobodná nesvoboda: některé příklady postupující komunistické a sovětizace mediální krajiny v Československu a snah komunistů umlčet český nekomunistický a církevní tisk v letech 1945-1948*. s. 11.

¹²⁴ TOMÁŠEK, Dušan a Karel KAPLAN. *O cenzuře v Československu v letech 1945-1956*. s. 9.

5. K teoretickým a metodologickým východiskům analýzy

Masmédia představují významný zdroj informací o událostech ve společnosti a ve státě. Role médií je pro společnost důležitá zejména, má-li být všem občanům umožněn svobodný přístup k informacím. Funkce médií je v demokratických systémech zcela klíčová. Média plní některé veřejné funkce, mezi které patří především informování občanů o všech důležitých událostech a tématech.¹²⁵

Cílem této práce je zhodnotit způsob, jakým byl ve vybraných denících vykreslován proces s protektorátní vládou. Z toho důvodu nebudu hodnotit obsah publikovaných článků, ale zaměřím se na způsob prezentace sdělovaných informací.

Způsob prezentování informací v médiích se může lišit podle toho, zda se jedná o zpravodajství či publicistiku. Zatímco v prostředí vyspělých liberálních demokracií se od zpravodajství očekává neutrální prezentace, publicistika se neobejde bez osobního stanoviska a individuálního projevu při použití jazykových a stylistických prostředků.¹²⁶ Zpravodajství by mělo být nepředpojaté, nestranné, ověřené přinejmenším ze dvou na sobě nezávislých zdrojů, aktuální, včasné, jasné.¹²⁷ Zprávy by tedy měly být neosobní a neměly by obsahovat žádné novinářovy názory.

Často využívaným způsobem prezentování určité události, který se také hojně objevuje ve sledovaných denících, je žánr reportáže. Tento literární útvar se řadí mezi publicistické žánry. Žánr reportáže spojuje stránku zpravodajskou (aktuální informace, fakta) se stránkou publicistickou (osobní pohled, komentování, hledání příčin a souvislostí), mísí se také použití různých jazykových rovin, podstatným znakem je věcnost, důraz na detail.¹²⁸

Dalším žánrem, který se v souvislosti s podáváním informací o procesu s protektorátní vládou ve sledovaných denících objevuje, je komentář. Komentáře se mohou týkat buď obecně známých nebo čerstvých událostí, přičemž komentátor může tímto způsobem zprostředkovat mimo jiné také svůj subjektivní pohled, který vychází z vlastní zkušenosti.¹²⁹ Často se v komentářích používá tzv. ich forma – první osoba

¹²⁵ SCHULZ, Winfried. *Proces politické komunikace: vymezení problémů a kladení otázek. In: Analýza obsahu mediálních sdělení.* (Praha: Karolinum, 2004), s. 12.

¹²⁶ OSVALDOVÁ, Barbora, *Zpravodajství v médiích.* (Praha: Karolinum, 2011), s. 14.

¹²⁷ Tamtéž., s. 20.

¹²⁸ OSVALDOVÁ, Barbora, *O reportáži, o reportérech.* (Praha, Karolinum, 2010), s. 5.

¹²⁹ OSVALDOVÁ, Barbora, *O komentáři, o komentátorech* (Praha, Karolinum, 2013), s. 10.

jednotného či množného čísla. B. Osvaldová uvádí, že „výsledný text by měl odhalovat souvislosti, příčiny a východiska, předznamenat možný vývoj“.¹³⁰

Vzhledem ke skutečnosti, že převážnou většinu článků ve sledovaných denících tvoří reportáže, zaměřím svou analýzu především na to, jaké náhledy na proces s protektorátní vládou byly čtenářům nabízeny na stránkách deníků. Určitou pozornost věnuji také tomu, do jaké míry jsou ve člancích patrné zdroje informací, které deník prezentuje.

5. 1. Problematika novinářské objektivy

V otázce dosažení objektivy existují určité skeptické názory, které mluví o objektivitě jako o nedosažitelném ideálu.¹³¹ I přesto je však možné do určité míry ověřit, jakým způsobem jsou prezentované informace zasazeny do kontextu určité události. Je ovšem zřejmé, že tištěná média nemohou téměř nikdy dosáhnout absolutní objektivy, neboť jak uvádí někteří autoři, tak „v důsledku lidského faktoru nemůže existovat žádný zcela neideologický, apolitický, nestranný systém zpravodajského výběru a referování“.¹³²

V otázce dosažení objektivy nelze u zkoumaného tématu opomenout fakt, že také samotný tisk v poválečném Československu odrážel snahu o revoluční přeměnu poválečné společnosti a hledání nových modelů. V prvních letech po skončení války stále ještě existoval stranický tisk. Na jeho stránkách se vedly četné diskuze o dilematech národní a sociální revoluce, např. v otázce přístupu k socialismu nabízely politické strany různé přístupy. Ideál socialismu byl vykreslován třemi politickými stranami ve třech odstínech: revolučním, reformním a národním, čímž vlastně vznikaly tři politické proudy socialismu.¹³³ Různé přístupy vyplývaly také ze skutečnosti, že již záhy po válce začalo narůstat napětí v rámci Národní fronty. Toto napětí mezi jednotlivými složkami Národní fronty otevíralo omezený prostor pro kritickou reflexi poměrů, jehož rozsah závisel na odvaze anebo konformitě novinářů.¹³⁴ Vedly se diskuze o různých politických ideách, hospodářských a ekonomických modelech, ale také o

¹³⁰ OSVALDOVÁ, Barbora, *O komentáři, o komentátorech* (Praha, Karolinum, 2013). s. 10.

¹³¹ TRAMPOTA, Tomáš a VOJTĚCHOVSKÁ Martina, *Metody výzkumu médií*. (Praha: Portál, 2010), s. 128.

¹³² OSVALDOVÁ, Barbora, *Zpravodajství v médiích*, s. 12.

¹³³ DRÁPALA, Milan. Na ztracené vartě Západu: antologie české nesocialistické publicistiky z let 1945-1948. s. 24.

¹³⁴ Tamtéž. s. 45.

různých přístupech ke křesťanství a církvím. Je tedy zřejmé, že charakter poválečné doby nebyl nakloněn nezávislé kritice, což výrazně omezovalo novinářskou objektivitu.

6. Obraz procesu s protektorátní vládou ve vybraných denících

6. 1. Rudé právo

Deník Rudé právo vznikl 21. září 1920. Zprvu se jednalo o tiskový orgán levice sociálně demokratické strany a až od 18. května 1921 se tento deník stal ústředním tiskovým orgánem Komunistické strany Československa. Sloužil zejména k šíření stranické propagandy mezi veřejnost. Během své předválečné existence byl deník několikrát úředně zakázán, a proto vycházel nepravidelně. V době po Mnichovské dohodě bylo Rudé právo zcela zakázáno, a proto během války vycházelo ilegálně. Tato skutečnost také umožnila po válce obnovu tohoto listu pod jeho původním názvem. První legální číslo Rudého práva vyšlo dne 6. května 1945.

6. 1. 1. Obraz procesu – květen až srpen

V měsících květen a červen se téměř v každém čísle Rudého práva objevuje článek o průběhu procesu s obžalovanými protektorátními ministry. Pouze v době mezi 18. a 26. květnem se deník zcela zaměřuje na předvolební boj a informace o průběhu procesu zcela vynechává ze svého zpravodajství. Až na výjimky jsou články umístěny na druhé až čtvrté stránce deníku. Vzhledem k tomu, že informace o vývoji procesu s protektorátními ministry nejsou umístěny na titulní stránce deníku, lze z toho vyvodit, že deník řadí tyto informace mezi méně relevantní. Samotné články nejsou označeny jménem autora ani jeho zkratkou. Články jsou ze všech tří periodik nejkratší. Převážnou většina článků lze zánrově zařadit mezi reportáže.

Způsob zpracování informací o procesu s protektorátní vládou v Rudém právu nesplňuje kritérium věcnosti. Autor článků v Rudém právu vkládal do textu mnoho vlastních názorů na vinu obžalovaných a jejich působení v protektorátní vládě. Obžalovaní ministři jsou v člancích často nazýváni zrádci. Autor také cíleně poukazuje na majetkové poměry obžalovaných, např. píše o milionáři Kamenickém. Působení

ministrů je autorem článků již předem odsuzováno jako zločinné. V deníku se přímo píše, že protektorátní ministři „kapitulovali před Hitlerem a zrazovali národ“.¹³⁵ Reportáže mají cílenou snahu manipulovat s postojem čtenáře tak, aby nabyly přesvědčení o vině obžalovaných. Například o událostech v březnu 1939 se v deníku píše takto: „*Tak spiklenci v nejlepší souhře dokončili své dílo nejčernější zrady na národě, který vydali na pospas tlupám hitlerovských vražedníků s Neurathem a Frankem v čele*“.¹³⁶ Již ze samotných nadpisů je patrná údajná vinna obžalovaných, například článek z 15. května byl nazván *V nejtěžších chvílích se obrátili protektorátní zrádci proti vlastnímu národu*. Všichni obžalovaní bez výjimky jsou v Rudém právu již před vynesením rozsudku stavěni do role zcela samozřejmě vinných. I o ministru Kalfusovi, který nebyl dle rozhodnutí soudu nakonec potrestán, se deník vyjadřuje takto: „*I takový Kalfus, prý odborný ministr, se ve světle dokladů nejeví jako nevinátka, takže národní prokurátor rozšířil naň podobně jako na Krejčího žalobu za zločin proti státu, kterého se dopustil, že zůstal po 15. březnu 1939 ve vládě a pracoval pro okupanty a rozvracel národní a státní vědomí československého lidu*“.¹³⁷ Některé články se spíše než na průběh a obsah soudního řízení zaměřují na vlastní autorovu úvahu o provinění obžalovaných. Faktů, které by měly být součástí článku nesoucí nadpis Obhajovací řeč zrádce Krejčího, je zde minimálně. V tomto článku, uveřejněném 29. června 1946, se autor dlouze zamýšlí a předkládá různé otázky, např. „*proč Krejčí toužil po politické kariéře a nevěnoval se tiché vědecké činnosti?*“¹³⁸

Některé reportáže sice předkládají také svědectví vyznívající u soudu ve prospěch obžalovaných, v deníku Rudé právo však slouží pouze jako prostředek k dalšímu očerňování obžalovaných a zpochybňování jak prospěšné činnosti bývalých protektorátních ministrů tak i osob samotných svědků. To je zcela doloženo např. v článku publikovaném dne 15. června 1946, kde se o svědkovi Josefu Nebeském píše, že „*svědek podává nejlepší vysvědčení všem zrádcům*“ a „*Svědék nedokáže uvésti nic konkrétního*“.¹³⁹ V některých člancích autor již v úvodu zdůrazňuje a „připomíná“ čtenářům pochybení, kterých se protektorátní ministři dopouštěli v době nacistické okupace. Jedná se zejména o zdůrazňování spolupráce s Němci proti českému národu nebo odmítnutí pokynu exilové londýnské vlády k demisi.

¹³⁵ autor neuveden. Ještě při květnovém povstání šli s K. H. Frankem. Rudé právo, 5. 6. 1946, s. 2

¹³⁶ autor neuveden. Junker Neurath věřil více Háčovým ministrům, než Frankovým vlajkařům. Rudé právo, 13. 6. 1946, s. 2.

¹³⁷ autor neuveden. Krejčí chtěl nahradit Němcům fašisty. Rudé právo, 3. 5. 1946, s. 3.

¹³⁸ autor neuveden. Závěrečná líčení s t. zv. protektorátní vládou. Rudé právo, 28. 6. 1946, s. 1.

V měsíci červenec se v Rudém právu objevily jen tři články. Všechny zdůrazňují jasnou vinu obžalovaných. Článek publikovaný 4. července 1946 se přímo zaměřuje na vyvracení obhajoby dr. Kalfuse. O obsahu obhajovacích řečí, kterými se v tomto období zabývají články např. Svobodných novin, se čtenář Rudého práva dozví jen útržkovité a nekonkrétní informace. Článek z 2. července je plný demagogie, pomocí které se autor článku opět snaží přesvědčit čtenáře o zradě a vině obžalovaných ministrů. Jistě pozoruhodné je také otevřeně třídní pojetí postavení bývalé protektorátní vlády, kterou autor článku nazývá „*svazkem zrádné české velkoburžoazie s německým hitlerismem*“.¹⁴⁰ I v tomto období je tedy z publikovaných článků zcela zjevné, že deník Rudé právo využívá reportáží k přesvědčení čtenářů o vině obžalovaných. Lze dokonce prohlásit, že tyto reportáže mají za cíl vzbudit ve čtenářích nenávist a pohrdání, stejně jako touhu po co nejtvrdějším potrestání obžalovaných.

Poměrně velké množství článků se v Rudém právu objevuje v srpnu (celkem 24 článků). Až do poloviny srpna byly téměř každý den uveřejňovány v Rudém právu články o protestech proti rozsudku Národního soudu. V některých číslech je věnována celá jedna stránka tomuto tématu. V souvislosti s výrokem Národního soudu se objevují kromě častých reportáží také komentáře vyjadřující postoj některých osobností vůči výsledku procesu. Objevil se např. komentář Otakara Adamce, Zdeňka Nejedlého, JUDr. Antonína Hobzi nebo Gusty Fučíkové. Tyto komentáře rovněž napadají výrok Národního soudu a vyjadřují nesouhlasné stanovisko. Deník uveřejňuje kromě vlastního postoje vůči rozsudku také některé protesty a rezoluce dalších organizací, které žádají jeho revisi. Na stránkách deníku se objevují i otištěné dopisy některých rozhořčených čtenářů, kteří vyjadřují nesouhlas s výrokem soudu. Některé články působí zavádějícím dojmem, což je patrné např. z článku z 10. srpna nesoucí název *Zdrcující většina národa odmítla mírnost vůči zrádcům* nebo následující den uveřejněný článek nazvaný *Rozhořčení národa nad shovívavostí k zrádcům neutuchá*. Deník se pokouší vzbudit dojem, že na svých stránkách vyjadřuje názory většinové společnosti. Poslední článek související s procesem byl publikován 16. srpna 1946 a informuje o vládním projednávání možnosti revise rozsudku.

¹³⁹ autor neuveden. Nic horšího nemohlo již přijít. Rudé právo, 15. 6. 1946, s. 2.

6. 2. Svobodné noviny

První číslo Svobodných novin vyšlo 23. května 1945 o čtyřech stranách a uváděl je komentář Eduarda Basse Nová svoboda.¹⁴¹ Jednalo se o přejmenované Lidové noviny založené roku 1893. K přejmenování deníku došlo v důsledku zkompromitování listu spoluprací s nacisty. Svobodné noviny byly nestraničným tiskem, ačkoliv v prvních týdnech své existence se pod vlivem obdivu k osvoboditelskému Sovětskému svazu projevovaly dosti levicově¹⁴². V srpnu 1945

se šéfredaktorem Svobodných novin stal namísto Eduarda Basse Ferdinand Peroutka. Nový šéfredaktor patřil mezi zastánce levicových hodnot, avšak nikdy se neztotožnil s komunisty a jejich politiku i ideologii důsledně odmítal.¹⁴³ Za zmínku jistě stojí také Peroutkův postoj v reakci na mnichovský diktát v roce 1938. F. Peroutka prosazoval v otázce postoje vůči Mnichovské dohodě spolupráci s nacistickým Německem.¹⁴⁴ Je také skutečností, že někteří autoři hodnotí Peroutkův postoj v otázce Mnichovské dohody poměrně vyhrcovaně.¹⁴⁵ Po Mnichovu se Peroutka stal kritikem E. Beneše. František Peroutka nebyl stoupencem odporu, byl výslovným odpůrcem odboje a distingovaným způsobem se účastnil protibenešovské kampaně.¹⁴⁶

6. 2. 1. Obraz procesu – květen až srpen

V měsících květen a červen se téměř v každém čísle deníku Svobodné noviny vyskytl článek informující o procesu s protektorátní vládou. Tyto články jsou až na několik výjimek vždy umístěny na titulní stránce deníku. Některé z těchto článků mají ještě své pokračování na druhé stránce listu. Je tedy zřejmé, že tento deník přikládá informacím o procesu s protektorátní vládou velkou důležitost.

¹⁴⁰ autor neuveden. Stanovisko odboje k protektorátní vládě. Rudé právo, 2. 7. 1946, s. 2.

¹⁴¹ PERNES, Jiří, *Svět Lidových novin, 1893-1993: stoletá kapitola z dějin české žurnalistiky, kultury a politiky* (Praha: Lidové noviny, 1993), s. 110.

¹⁴² Tamtéž. s. 113.

¹⁴³ Tamtéž. s. 114.

¹⁴⁴ RATAJ, Jan. O autoritativní národní stát: ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938-1939 (Praha: Karolinum, 1997), s. 192

¹⁴⁵ Tamtéž.

¹⁴⁶ Tamtéž.

Z článků není patrné autorství, jsou opatřeny pouze zkratkou J. Většinu článků v tomto deníku lze charakterizovat jako reportáž. Ze všech sledovaných periodik se tento deník pokouší podávat nejpodrobnější informace o dění u soudu. Toto je patrné ze skutečnosti, že články jsou obsáhlé a často jsou rozděleny na dvě stránky. Reportáže nezřídka nabízejí přímou řeč obžalovaných a svědků.

Autor článků o procesu s protektorátní vládou zachovává věcný přístup v otázce informování o průběhu soudního líčení. Díky tomu, že články využívají přímou řeč, lze snadno oddělit fakta od novinářova postoje. Při popisu soudních líčení nevyplývá z článků žádné hodnocení obžalovaných osob ani autorův postoj k otázce jejich viny. Všechny články mají shodný název *Protektorátní vláda před soudem*, který je obvykle ještě doplněn podtitulkem shrnující hlavní náplň denního přelíčení. O snaze deníku zachovat si při informování o tomto významném procesu co možná největší nadhled a odstup vypovídá již první článek, týkající se tohoto procesu, uveřejněný 30. dubna 1946. Tento článek lze charakterizovat jako komentář při příležitosti zahájení tohoto významného procesu. V komentáři je zdůrazněna myšlenka spravedlivého a nestranného postupu soudu, ale také možného cíleného zkreslování viny obžalovaných. Článek také vyjadřuje obavy ze msty, která by mohla být stavěna nad spravedlnost. Deník se tímto způsobem snaží upozornit na některá úskalí, kterých by se společnost měla vyvarovat. Tato skutečnost je zcela patrná ze znění článku, který např. uvádí: „*Pouze soud a nikoli muž z ulice nebo muž z novin bude nyní hodnotit vinu obžalovaných. Od nynějška se ujímá v této věci slova výhradně soud, nyní zmlkne až do rozsudku slovo vládních paláců a zajisté i slovo ulice. Zajisté nebude činěna na ulici nebo v novinách štvance na svědky. Zajisté neklesneme tak hluboko, abychom i tělesné rozměry některého z obžalovaných vyličovali jako nějakou nekalou přítěžující okolnost, jak se už v našem tisku stalo*“.¹⁴⁷

Autor článků nijak nestrání žádnému z obžalovaných ani se nepokouší vzbuzovat negativní či pozitivní dojmy z působení obžalovaných během protektorátu. Ve člancích nejsou přítomny žádné vlastní úvahy nad rolí bývalých protektorátních ministrů během nacistické okupace. Nabízí svědectví přítěžující i polehčující povahy.

Deník Svobodné noviny zachovává značný odstup vůči informacím o průběhu soudního procesu. Coby nestranný pozorovatel se však pokouší upozorňovat na některé procesní nedostatky a rovněž poukazuje na kvalitu některých svědků. Například

¹⁴⁷ Zkratka J. Protektorátní vláda před soudem. Největší a nejzávažnější politický proces v našich dějinách. *Svobodné noviny*,. 30. 4. 1946, s. 1.

v článku z 30. května upozorňuje autor na „svědka, který se mnoho domnívá a nic neví“.¹⁴⁸ Podobně také deník upozorňuje na využívání bývalých agentů nacistické tajné služby SD a jiných osob s pošramocenou pověstí coby svědků proti bývalým protektorátním ministrům. Svou nelibost dává deník najevo také článkem z 8. června 1946, jehož název zní: „Ještě gestapácké svědectví“. Autor článku zde kritizuje svědectví šéfa SD Waltera Jacobiho, o němž prohlašuje, že „se snaží se stejnou promyšleností jako všichni jemu rovní předtím informovat soud podle svého záměru, s Hrubým nikdy Jacobi nemluvil, jen jednou mu byl představen“.¹⁴⁹ Zde ovšem vyvstává problém v otázce uvádění zdrojů, jelikož autor v článku neuvádí, odkud tuto informaci o kontaktech Hrubého s Jacobim získal.

V červenci vyšly ve Svobodných novinách dva články. Oba tyto články se věnují podrobnému popisu obhajovacích řečí bývalých protektorátních ministrů.

V průběhu srpna vyšlo ve Svobodných novinách celkem 12 článků. První článek z 1. srpna se zabývá podrobným zdůvodněním rozsudku Národního soudu. Většina těchto článků přináší informace o protestech a rezolucích zveřejněných v jiných denících, zejména pak v Rudém právu. Tento deník také přejímal některé komentáře uveřejněné v jiném tisku, např. v Rudém právu publikovaný komentář JUDr. Antonína Hobzi, který byl ve Svobodných novinách uveřejněn 6. srpna 1946. Následující den byla publikována zpráva sdělující vládní stanovisko k rozsudku Národního soudu. O den později, tedy 8. srpna, vyšel komentář, ve kterém autor, píšící pod značkou G, oceňuje vládní prohlášení o postoji vůči rozsudku jako výraz respektu vůči nezávislosti justice. Poslední tři články se věnují otázce revize rozsudku. Komentář ze 16. srpna varuje před nebezpečím rozdělení národa kvůli nerespektování soudcovské nezávislosti, kterou „nelze směřovat s rozhodováním lidu“.¹⁵⁰ Tento komentář reaguje především na probíhající veřejnou diskuzi v souvislosti s otázkou revize rozsudku. Dne 23. srpna byl publikován článek, jenž informuje o výkladu ministra spravedlnosti dr. Prokopa Drtiny o možnosti revize rozsudku. Jako poslední byl publikován komentář, jehož autorem je dr. Ivan Dérer. Tento komentář se zabývá otázkou napadání justice kvůli nespokojenosti s výsledkem procesu s protektorátní vládou, přičemž se staví za dodržování soudcovské nezávislosti a zákonnosti.

¹⁴⁸ Zkratka J. Protektorátní vláda před soudem. Další dokumenty a svědectví. *Svobodné noviny*, 30. 5. 1946, s. 2.

¹⁴⁹ Zkratka J. Protektorátní vláda před soudem. Ještě gestapácké svědectví. *Svobodné noviny*, 8. 6. 1946, s. 1.

Je tedy zřejmé, že i po vyhlášení rozsudku nad bývalou protektorátní vládou se deník Svobodné noviny snaží dodržovat neutrální prezentaci faktů a jen minimálně vyjadřuje vlastní postoj vůči této záležitosti.

6. 3. Lidová demokracie

Tisk Lidové strany bývá považován za jednu z jejích nejlepších zbraní v boji za demokracii v Československu.¹⁵¹ Lidová strana vydávala v letech 1945 – 1948 několik různých deníků. Za nejdůležitější noviny lidové strany se stala Lidová demokracie, která nahradila v roce 1945 dřívější Lidové listy.¹⁵² Po válce se mezi redaktory tohoto deníku zařadili mnozí bývalí redaktoři některých zrušených periodik. Šéfredaktorem Lidové demokracie se stal dr. Josef Doležal. Lidová demokracie prošla v poválečné době některými proměnami, mimo jiné byly potlačeny dřívější konfesně katolické tendence.¹⁵³ Velkou část článků tvořily zahraniční reportáže. Často se uvádí, že „*Lidová demokracie společně s Obzory byla často jedinými novinami, které publikovaly kritické zahraniční komentáře o Československu*“.¹⁵⁴

6. 3. 1. Obraz procesu – květen až srpen

V průběhu května a června se také tento deník pravidelně věnoval informování o průběhu procesu s protektorátní vládou. Až na výjimky se v každém vydaném čísle v tomto období nachází alespoň jeden článek zabývající se procesem s protektorátními ministry. Také v tomto deníku je převážná část informací o průběhu procesu s protektorátní vládou prezentována formou reportáží. Většina článků je umístěna na vnitřních stránkách deníku. V období parlamentních voleb v květnu 1946 se od 19. května do 28. května sice objevují články o procesu, ale jsou umístěny až na 4. či 5. stránce deníku. Během období těchto dvou měsíců se na titulní stránce objevilo 9 článků o tomto procesu. Každý článek informující o procesu s protektorátní vládou je označen zkratkou autora – jr.

¹⁵⁰ Zkratka G. Revize rozsudku Národního soudu? *Svobodné noviny*, 16. 8. 1946, s. 1.

¹⁵¹ PERNES, Jiří, *Svět Lidových novin, 1893-1993: stoletá kapitola z dějin české žurnalistiky, kultury a politiky* (Praha: Lidové noviny, 1993). s. 44.

¹⁵² Tamtéž. s. 46.

¹⁵³ Tamtéž s. 47.

¹⁵⁴ Tamtéž.

V reportážích je pro čtenáře tohoto deníku značně obtížné rozeznat jasná fakta od autorových komentářů a názorů. Až na výjimky jsou informace o průběhu procesu zpracovány autorem a přímá řeč je součástí reportáže velmi zřídka. U jednotlivých informací, které jsou ve člancích předkládány, není rozlišeno, zda se jedná o výrok účastníka soudního líčení, či autorovu doplňující informaci. Způsob předkládání jasných faktů lze v případě deníku Lidová demokracie považovat za značně zkratkovitý. Například v článku z 3. května 1946 uvádí autor pouze své vlastní shrnutí prokurátorových otázek: „*Prokurátor dr. Tržický předkládá obžalovanému otázku, z nichž je patrné, že Vlajka a fašistické skupiny chtěly se zmocnit po 15. březnu 1939 vlády. Gestapo se však o tyto skupiny zajímalo a zamezilo jim uskutečnit jejich úmysly*“.¹⁵⁵ O odpovědi obžalovaného informuje článek stylem: „*Obžalovaný odpovídá záporně*“.¹⁵⁶ Tímto zkratkovitým způsobem komentuje autor průběh procesu opakovaně také v dalších reportážích.

Články sice nevyjadřují přímým způsobem určité stanovisko k vině obžalovaných, avšak snaží se manipulovat se čtenářovým úsudkem především zvýrazňováním některých informací (obvykle zásluh obžalovaných).

Články v Lidové demokracii jasně inklinují ke snaze vzbuzovat ve čtenáři dojem lítosti nad obžalovanými. Jako prostředek manipulace s čtenářovým úsudkem využívá tento deník zejména nadpisy článků. V některých člancích se přímo zdůrazňuje lítost obžalovaných, když autor zmiňuje, že „*Hrubý při svém výsledku pláče*“¹⁵⁷ a že dr. Krejčí popisoval reakci na Hitlerovy výhrůžky po atentátu na Heydricha slovy: „*Slzy nám tekly z očí*“¹⁵⁸. Poměrně mnoho článků se pokouší omlouvat činy protektorátních ministrů, či svalovat vinu na nacistické představitele a již nežijící členy protektorátní vlády, např. K. H. Franka a E. Moravce. Toto je rovněž patrné již z nadpisů těchto článků. Jako příklad může posloužit např. článek ze 17. května 1946 nazvaný *Moravec censuroval projevy ministrů* nebo článek z 24. května 1946 nesoucí nadpis *Moravec zlým duchem protektorátní vlády* či jiný *Němec Danko, diktátor v ministerstvu železnic* – článek z 13. června 1946.

Vůči osobě dr. Kalfuse zastává tento deník zcela pozitivní stanovisko. Dosvědčují to některé články, které vyzdvihují zásluhy tohoto protektorátního ministra, např. článek

¹⁵⁵ Zkratka JR. Dr. Krejčí o událostech 15 března 1939. *Lidová demokracie*, 3. 5. 1946, s. 2.

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ Zkratka JR. Dr. Krejčí líčí hrůzy heydrichiády. *Lidová demokracie*, 15. 5. 1946, s. 2.

¹⁵⁸ Tamtéž.

z 14. června 1946 nesoucí název *Zásluhou dr. Kalfuse zachráněn archiv ministerstva zahraničí*. Článek poměrně podrobně informuje o Kalfusově úsilí při záchraně státního majetku před nacisty.

Značná shovívavost vůči provinění bývalých protektorátních ministrů, která je na stránkách deníku *Lidová demokracie* zřejmá, může mít souvislost s již zmíněným faktem, že mezi stávající redaktory se po válce zařadili také redaktoři působící v době protektorátu v některém již zrušeném periodiku.

V červenci byly v *Lidové demokracii* publikovány pouze dva články související s procesem s protektorátní vládou. První článek se poměrně podrobně věnuje obhajobě dr. Kalfuse. Druhý článek informuje o replikách obhájců, o jejichž obsahu informuje článek velmi stručně. Ohledně obhajoby obžalovaných v závěru procesu se deník pokouší poskytnout určité informace, avšak i zde chybí přímá řeč. Opět zde dochází ke zkratkovitému informování, jelikož čtenář se dozvídá pouze o závěrech, které vyplývají z informací, jež zazněly u soudu, avšak které nejsou zprostředkovány v reportáži.

V srpnu vyšlo celkem pět článků zabývajících se rozsudkem Národního soudu. Dne 2. srpna 1946 byly věnovány celé dvě stránky deníku podrobnému rozboru odůvodnění rozsudku. Tento den byly publikovány dva články, z nichž první představuje reportáž věnující se dění při vynášení rozsudku nad obžalovanými přímo u soudu, zatímco druhý článek je zprávou představující oficiální zdůvodnění rozsudku Národního soudu. Autor článku zde zůstává nestranný a pouze předkládá stanovisko soudu. Další článek vyšel až 8. srpna a jednalo se o zprávu informující o stanovisku vlády k rozsudku nad protektorátními ministry. V tomto případě zůstává deník nestranný a pouze zprostředkovává vládní postoj. Poslední dva články se zabývají otázkou revize rozsudku. Dne 16. srpna 1946 byla publikována zpráva o schůzi vlády, na které byli pověřeni ministři spravedlnosti a vnitra vypracováním zprávy o možnosti revize rozsudku Národního soudu. Poslední článek publikovaný 17. srpna 1946 se věnuje komentáři E. Vlasáka z „*Národního osvobození*“, kde se tento autor zamýšlí nad dopadem možné revize rozsudku na stabilitu a jednotu národa a státu. Deník *Lidová demokracie* k názoru E. Vlasáka dodává vlastní komentář uvádějící, že jedině lidové hlasování by mělo oprávnění revidovat rozsudek soudu.

I zde je tedy patrné, že tento deník nezastává vůči protektorátním ministrům nenávislný postoj, nezpochybňuje stanovisko soudu a v podstatě uznává nezávislost této instituce, jelikož se nesnaží vytvářet tlak na revizi rozsudku. V tomto ohledu je také patrné, že tato zdrženlivost v otázce postoje k výroku Národního soudu může souviset

s postojem politických stran, které neměly (vyjma komunistů) v úmyslu napadat výrok Národního soudu.

Závěr

K posouzení rozdílů v mediální prezentaci procesu s protektorátní vládou byly využity deníky Rudé právo jako zástupce již tehdy vlivného komunistického tisku, Lidová demokracie coby zástupce stranického nekomunistického tisku a Svobodné noviny pro svůj nestrannický charakter. Všechny tyto deníky prezentovaly informace o procesu značně rozdílným způsobem, ačkoliv využívaly k informování převážně stejný žánr - reportáž. Nejvýraznější je zejména rozdílný postoj k osobám obžalovaných.

Články Rudého práva, které měly informovat o průběhu procesu s protektorátní vládou, se vyznačují velkou snahou přesvědčit své čtenáře o jednoznačné vině obžalovaných. Tento deník zcela cíleně podával informace o procesu a osobách obžalovaných tak, aby osoby obžalovaných vykreslil v co nejméně příznivém světle. Spíše než podávání informací je na stránkách Rudého práva vedena cílená kampaň proti obžalovaným. V průběhu celého procesu se v tomto deníku nenachází ani jeden článek, který by vyzníval příznivě vůči obžalovaným. Z charakteru reportáží publikovaných na stránkách Rudého práva je patrná snaha o získání podpory pro dosažení co nejtvrdšího trestu pro obviněné. Velké části reportáží o procesu tvoří různé vlastní autorovy komentáře svědeckých výpovědí a osob obžalovaných, zatímco vlastní fakta o průběhu procesu jsou značně redukována. Je zřejmé, že hlavním cílem tohoto deníku bylo vzbudit ve svých čtenářích nenávistný postoj vůči obžalovaným a touhu po jejich tvrdém potrestání. Toto dokazuje také četnost protestních článků proti rozhodnutí Národního soudu, které deník Rudé právo publikoval.

Poněkud jiný obraz procesu s protektorátní vládou nabízí deník Lidová demokracie. Mnoho článků tohoto deníku se pokoušelo viditelně zdůrazňovat příznivou stránku činnosti bývalé protektorátní vlády. Již prostřednictvím nadpisů článků se deník snaží ve čtenáři vzbuzovat pozitivní vnímání obžalovaných. Nezřídka je čtenář ovlivňován kladením důrazu na odpovědnost M. Moravce, K. H. Franka nebo některého okupačního zaměstnance na příslušném ministerstvu. Obžalovaní jsou prezentováni téměř coby oběti nacistického režimu. Za další nedostatek považují také způsob sdělování informací o dění u soudu, jelikož autor reportáží nezřídka činí pouze strohé

závěry, aniž by události u soudu blíže rozváděl. Dále považuji za problematické, že autor článků nezachovává větší důslednost při uvádění zdrojů. Často nejsou celé odstavce informací přiřazeny k jasnému zdroji. Není proto zcela jasné, co je autorův vlastní doplňující komentář a co bylo vyřčeno během soudních líčení.

Největší míru neutrální prezentace v podávání informací o dění při soudních přelíčeních zachovávají články Svobodných novin. Reportáže zřídka obsahují hodnotící postoj vůči dění u soudu či svědeckým výpovědím. Jistou výjimku tvoří vyjádření postoje deníku vůči svědkům z řad bývalých nacistických spolupracovníků. Deník se soustřeďuje na podrobný popis výpovědí obžalovaných i svědků a často do svých reportáží zahrnuje také přímou řeč. Bez problému je tedy zřejmý zdroj informací. Deník se nijak nesnaží stranit žádné osobě obžalovaného. Nadpisy článků jsou zcela neutrální. Deník představuje výpovědi svědků bez ohledu na jejich pozitivní či negativní obsah. Vzhledem k rozsahu a umístění článků na titulní stránce je zřejmé, že tento deník řadí kauzu bývalých protektorátních ministrů mezi důležité informace.

Summary

The aim of this text is to discover the differences among three chosen daily newspapers (Rudé právo, Lidová demokracie and Svobodné noviny) in their representation of the political trial with the former protectorate government. These three newspapers substitute the communistic press, secondly noncommunistic party press and independent nonparty press. In all these three daily newspapers there was the majority of all the articles published as reportages. A few articles were a commentary.

There exists a significant difference among all three daily newspapers. Rudé právo provides very negativ picture of all members of the former protectorate goverment. It constantly uses very offensive vocabulary to represent the former ministers as traitors. The character of the articles makes an impression, that the newspaper is searching for a wide support for the harshest punishment of the defendants. Many of the articles provide rather the newspaper's own opinions of the defendants than information about the development of the trial. It is possible to proclaim, that this newspaper did its best to arouse very strong hate toward the defendants.

The newspaper Lidová demokracie provides also quite distorted picture of the former protectorate ministers. On the contrary to Rudé právo, it tries to show understanding and judges the defendants very mildly. Most of the guilt was in this newspaper thrown on other german nazi leaders or those, who were dead. It is quite usual, that the articles just emphasize the positive sites of the defendants and of their activity during the protectorate. The style of the articles is quite misleading because of not properly marked sources of provided information.

In the newspaper Svobodné noviny there was clearly made an attempt to remain neutral toward the defendants. The newspaper very rarely shows its own attitude toward the trial itself. On the other side, the newspaper expressed yet at the beginning of the trial an intention to remain silent as for the judgement of the defendants guilt and showed its support toward an independent court. The only remarks ment as a sort of criticism were published when the former nazi were admitted to provide their testimony against the former protectorate ministers. This newspaper pays attention to provide its readers with a good knowledge of the sources of the presented information.

Použitá literatura:

ANEV, Petr. *Nespravedlivě pošlapaná demokratická veličina?* In: *Soudobé dějiny* [online]. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, issue 03-04/2012, p. 544-575. [cit. 2013-12-08]. 4xročně.

<http://www.ceeol.com.ezproxy.is.cuni.cz/aspx/publicationdetails.aspx?publicationid=173b3235-7e8e-45f8-ac02-03c598307cf8>

BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. (Praha: Grada, 2011), 439 s.

BORÁK, Mečislav. *Spravedlnost podle dekretu: retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*. (Ostrava: Tilia, 1998), 450 s.

BYSTROV, Vladimír. *Svobodná nesvoboda: některé příklady postupující komunistické a sovětizace mediální krajiny v Československu a snah komunistů umlčet český nekomunistický a církevní tisk v letech 1945-1948*. (Praha: Vyšší odborná škola publicistiky, 2006), 131 s.

DRÁPALA, Milan, Luděk FORMAN, Helena KOŽELUHOVÁ, Jan KOLÁR, Pavel TIGRID, Bohdan CHUDOBA, Ladislav JEHLIČKA, Miloslav SKÁCEL a Bohuslav BROUK. *Na ztracené vartě Západu: antologie české nesocialistické publicistiky z let 1945-1948 : Koželuhová, Skácel, Forman, Tigrid, Kolár, Chudoba, Brouk, Jehlička*. Vyd. 1. Praha: Prostor, 2000, 682 p. Edice Obzor, sv. 31. ISBN 80-726-0046-X.

FROMMER, Benjamin. *Národní očista: retribuce v poválečném Československu*. (Praha: Academia, 2010), 504 s.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007), 570 s.

JANEČKOVÁ, Eva. *Proces s protektorátní vládou*. (Praha: Libri, 2012), 254 s.

JECH, Karel a KAPLAN Karel. *Dekrety prezidenta Republiky 1940-1945: dokumenty*. (Brno: Doplněk, 1995), 1071 s.

KAPLAN, Karel. *Dva retribuční procesy: komentované dokumenty (1946-1947)*. (Praha: Ústav pro soudobé dějiny ČSAV, 1992), 346 s.

KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. (Praha: Linde Praha, 2002), 511 s.

KUKLÍK Jan. Dekrety prezidenta republiky. In: DEJMEK, Jindřich, Jan KUKLÍK a Jan NĚMEČEK. *Kauza: tzv. Benešovy dekrety : historické kořeny a souvislosti : tři české hlasy v diskusi*. (Praha: Historický ústav AV ČR, 1999), 101 s.

KUKLÍK, Jan. *Vznik Československého národního výboru a prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci v letech 1939-1940*. (Praha: Karolinum, 1996), 196 s.

OSVALDOVÁ, Barbora. *Zpravodajství v médiích. 2.*, (Praha: Karolinum, 2011), 144 s.

OSVALDOVÁ, Barbora, *O komentáři, o komentátorech: (kolektivní monografie k žánru)*. (Praha: Karolinum, 2013), 109 s.

OSVALDOVÁ, Barbora. *O reportáži, o reportérech*. (Praha: Karolinum, 2010), 130 s.

PERNES, Jiří. *Kontinuita a diskontinuita ve vývoji třetí republiky*. In: KOKOŠKOVÁ, Zdeňka, Jiří KOCIAN a Stanislav KOKOŠKA. *Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody: sborník z konference k 60. výročí konce druhé světové války*. (Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005), s. 139-144.

PERNES, Jiří. *Svět Lidových novin, 1893-1993: stoletá kapitola z dějin české žurnalistiky, kultury a politiky*. (Praha: Lidové noviny, 1993), 143 s.

PEŠEK, Jiří - TŮMA, Oldřich. *Právní normy let 1938-1948, týkající se Němců v Československu a ostatní Evropě*. In: *Soudobé dějiny*. 2006, roč. 13, č. 3-4, s. 431-460.

RATAJ, Jan. *O autoritativní národní stát: ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938-1939*. (Praha: Karolinum, 1997), 251 s.

ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba: vzestup a pád agrární strany*. (Praha: Vyšehrad, 2011), 901 s.

SCHELLE, Karel. *Dějiny české veřejné správy*. (Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009), 314 s.

SCHULZ, Winfried. *Proces politické komunikace: vymezení problémů a kladení otázek*. In: *Analýza obsahu mediálních sdělení*. (Praha: Karolinum, 2004), 149 s.

STEJSKAL, Jan. *Zprávy z českého století: tiskové agentury a česká společnost 1848-1948*. . (Praha: Triton, 2008), 439 s.

TOMÁŠEK, Dušan a Karel KAPLAN. *O cenzuře v Československu v letech 1945-1956: studie*. (Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994), 183 s.

TOMÁŠEK, Dušan a Robert KVAČEK. *Obžalována je vláda*. (Praha: Themis, 1999), 236 s.

TRAMPOTA, Tomáš a Martina VOJTĚCHOVSKÁ. *Metody výzkumu médií*. (Praha: Portál, 2010). 296 s.

ZNOJ, Milan. *Politický systém třetí republiky a ideová úskalí jeho interpretace*. In: KOKOŠKOVÁ, Zdeňka, Jiří KOCIAN a Stanislav KOKOŠKA. *Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody: sborník z konference k 60. výročí konce druhé světové války*. (Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005), 419 p.

Periodika:

Lidová demokracie: Orgán Československé strany lidové (Praha: Českomoravské tiskařské a vydavatelské podniky, 1946), ročník 2.

Rudé právo: Orgán Ústředního výboru Komunistické strany Československa (Praha: Ústřední výbor KSČ, 1946), ročník 26.

Svobodné noviny: list Sdružení kulturních organizací. (Praha: Syndikát českých spisovatelů, 1946), ročník 2.